

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

- GRIGORE POPA . . . . . Invitație la credință
YVONNE ROSSIGNON . . . . . Psalm pentru schimbarea la față, Psalm,
Indoială
VASILE RUSU . . . . . Fragment
CONSTANTIN-STELIAN . . . . . Panait Cerna și poezia filosofică
M. BENIUC . . . . . Aicea printre Ardeleni
ION PILLAT . . . . . Elegie marină
C. ANGELESCU . . . . . Pecetluire
RADU GYR . . . . . Poezii
ANTON BALOTĂ . . . . . Caracterele istorice ale satului românesc
ION CODRIN . . . . . Inmormântarea
TEODOR MURĂȘANU . . . . . Din poemele lui Ady

CRONICI

IDEI, OAMENI, FAPTE

GRIGORE POPA, (Scrisori din Paris: Primăvara în Quartier). — HORIA
TECULESCU, (Amintiri despre Lucian Blaga). — V. BENEȘ, (Pictorul N. Brana).

CĂRȚI

N. LADMISS-ANDREESCU, (Virgil Carianopol: Scrisori către plante).
— ROMULUS DEMETRESCU, (Emil Isac: Poezii; — George Popa: Ple-
carea spre Legendă; — I. O. Suceveanu: De pe dealuri uitate; — Aurel
Marin: Intrarea în pădure; — Ion Pillat: Caetul verde). — BUCUR ȚINCU,
(I. Lancrânjan: Reabilitatea gândirii medievale; — Alexandru Vianu: Li-
bertate și Cultură).

INSEMNĂRI

ROMULUS DEMETRESCU, (Moartea poetului G. Topârceanu). —
V. BENEȘ, († Gravorul Gabriel Popescu). — TEODOR MURĂȘANU,
(Noutăți literare. — Destinul tinerilor poeți de azi. — Un portret al Ar-
dealului. — Pentru neadormitul farmec al naturii).

PAGINI LITERARE

— ODATĂ PE LUNĂ —

INGRIJITE DE:

V. BENEȘ, M. BENEUC, ROMULUS DEMETRESCU, TEODOR
MURĂȘANU, GRIGORE POPA, YVONNE ROSSIGNON

Redactor: TEODOR MURĂȘANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Abonamentul:

In țară, 1 an	Lei 180.—
Pentru autorități, instituții „	300.—
In țară, exemplarul	20.—
In străinătate	dublu

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Redacția și Administrația: Turda, Piața Regina Maria, 23.

Manuscrisele *nu se înapoiază*. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.

INVITAȚIE LA CREDINȚĂ

Dumnezeu este iubire. Pasările văzduhului, crinii câmpului, peștii mărilor, și printre oameni, câte mulțimi fericite cântă jubilând: Dumnezeu este iubire. Și, susținând acești soprani, se aude răsunând, ca vocile de bas într'un cor, acel de profundis al sacrificărilor: Dumnezeu este iubire.

Søren Kierkegaard

A crede înseamnă a fi vecinic tânăr; a nădăjdui și a aștepta mereu ceva. Când crezi din toată inima, aștepti cu toată ființa. Tensiunea acestei așteptări și pârjolul sufletesc pe care îl aduce cu sine poate sălta până la sublimul extazului. Nu e vorba însă de un extaz de pierdere, ci de o regăsire a omului în fața lui Dumnezeu. Desigur, această prezență a omului față în față cu Divinitatea se face „cu frică și cutremur”. Omul, în asemenea momente, este stăpânit, este înfricoșat de „terozarea sublimului”, a cărui măsură, cuprindere și mărire îi scapă. Micimea lui pământească nu poate cuprinde mărimea lor cerească. Și totuși, pe această treaptă supremă a „omeniei sale”, între fulgerile incertitudinilor și săgețile tuturor neliniștilor, omul așteaptă semnul binevestitor. Credința lui, flacăra din eternitatea cea de mai nainte de păcat, așteaptă, cu „frică și cutremur”, grația, a cărei presimțire îi îmblânzește temerile și-i potolește arsurile durerilor. Căci fiecare naștere întru credință este agonie. Cine nu se naște de mai multeori, nu este om de credință. Iată de ce a crede înseamnă a te bucura de „tinerete fără bătrânețe și de viață fără de moarte”, cum ne învață basmul nostru.

În vijelia solară a „însăpământătoarei și totuși dulcii incertitudini a nesiguranței”, cum scrie Kierkegaard, omul se mângâie cu o speranță. Credința lui, biciuită de toate îndoielile și chinuită de toate ispitele, îi dă tăria așteptării. Tăria și rezistența fără cârlire a lui Avraam, a lui Isaac, a lui Iov și a lui Isus. Împotriva tuturor chinurilor și durerilor, împotriva lacrimilor de sânge și împotriva răstignirilor, inima lui îi spune că Dumnezeu este iubire vecinică. Și reverberațiile de lumină ale iubirii divine în fața omului, răsplătesc toate suferințele calvarului său pământească.

Nimic mai mult decât acest fapt de crâncenă experiență spirituală nu dovedește că „destinul ontologic al omului în lume este să fie o aspirație spre divin”. Nu e momentul acuma să exemplificăm cu pildele istorice ale atâtor martiri, cruciați, sfinți și asceți ai credinței. Dealtminteri nici nu e nevoie, pentru că înainte de orice, înainte de a fi o problemă de dogmă cu consecințe utilitariste, cre-

dința este un raport existențial dela creatură la Creator. Semnificația credinței este mare și eroică atunci când omul se găsește singur în fața lui Dumnezeu. Atunci este ceasul hotărârilor supreme și al răspunderilor definitive. Durerile ucigătoare ale crucii nu se transformă în biruință luminoasă decât când îți porți singur crucea. Căci Dumnezeu vorbește omului singur. Și cu cât jertfa pe care ți-o cere este mai mare, cu atâta iubirea Lui este mai generoasă. La jertfă supremă, iubire supremă. Intre „omul ales” ca să fie vas pentru purtarea harului dumnezeesc printre oameni și Dumnezeu nu există tocmești. La sacrificiu total, iubire totală; pentru moartea vieții, învierea într-o viață vecinică; pentru bătaia, disprețul și scuipatul oamenilor, sărutul și iubirea fără moarte a lui Dumnezeu.

Intre anotimpurile anului, chiar dacă le sanctificăm după chipul lui Paul Claudel în a sa „Corona Benignitatis Anni Dei”, nici unul nu e mai potrivit ca primăvara pentru a sluji drept cadru revărsării iubirii divine în lume. Nu știu de ce, dar nu mi-aș putea imagina „praznicul pascal”, cu înaltul său „potențial duminical”, în alt cadru decât cel primăverin. Și nu cred să fie la mijloc numai puterea unei tradiții sau a unei deprinderi. E un sentiment mult mai profund. Greu de explicat, recunosc, dar nu mai puțin real. Pentru cine a trăit odată cu toată ființa lui „misterul pascal”, acest sentiment devine o certitudine. Și cred că în lumea ortodoxă, date fiind aderențele la organic ale ortodoxiei, semnificația acestui sentiment sporește nespus. Dealtfel se știe că Paștile, care sunt praznicul Învierii, este sărbătoarea cea mai încărcată de semnificații a creștinilor ortodocși. Și nu cred să fie o simplă întâmplare.

Bucuria Paștelui, la care participă cerul și pământul cu toate podoabele lor, este dovada grăitoare că omul s'a învrednicit de iubirea lui Dumnezeu. Și această iubire a fost așa de mare, cu toată imensitatea durerii premergătoare, încât a trimis pe Fiul Său în lume, L-a dat pradă oamenilor numai să-i răscumpere din păcat.

Din această perspectivă, „misterul pascal” ne apare ca învierea omului, a Vieții, la lumina transfiguratoare a iubirii divine.

În ziua de Paști totul respiră în pacea unei bucurii paradisiace. Totul se primenește și totul se schimbă la față. Omul, natura, cu toate vietățile ei, își întorc fața spre cer. Unic moment de logodire a timpului cu eternitatea. Căci în lumina învăluitoare a „tainei pascale”, omul, prin comuniunea cu pâinea și vinul, transubstanțiate la suflarea duhului sfânt în trupul și sângele Domnului, devine părtaș al vecinicii. „Asceza, intensitatea și verticalismul interior” al acestei „schimbări la față”, sunt florile din care nasc fructele credinței. Și niciodată ca în preajma „tainei pascale”, care a schimbat fața lumii și o luminează de aproape două mii de ani, omul nu este mai plin de credință. În noaptea „Învierii”, ca Pascal în noaptea extatice sale conversiuni, aude glasul lui Iisus:

„Je pensais à toi dans mon agonie, j'ai versé telles gouttes de sang pour toi”.

PSALM PENTRU SCHIMBAREA LA FAȚĂ

Spune-mi, Doamne, mie, omul, ce mi-ai dat?
Cu tine la chip mai asemănat,
Cu fiarele la sânge m'ai împerechiat,
Și, din voia ta am fost vinovat.
Spune-mi, Doamne, mie, omul, făptura
aceasta peste care a suflat viața din vecii tăi gura
ta, și mâinile tale au potrivit-o să nu fie
ca nici o făptură, spune, Doamne, mie ce bucurie
mi-ai dat? Ce bucurie din ale altora mi-ai lăsat;
Umerii mei sunt goi și ploile i-au săpat,
și soarele i-au spuzit cu bube, și i-au bătut
cu bice de fulger furtuna; și'n lut
genunchii mei s'au târit pe urme proaspete, de jivine,
pe toate culmile către tine,
să-ți cer, Doamne, alt chip, și-o blană pe trup
ca a fratelui tigru, ca a fratelui lup;
moale pe șolduri ca o catifea,
cum ai dat căprioarei, sora mea!
Să te rog, Doamne, să mă scoți din rândul
oamenilor, că nu sânt vrednic de gândul
tău, care mi-a netezit, unul câte unul, mădularele,
cu mâna cu care-ai aprins, pe masa tuturor, soarele...
Și m'ai ridicat în două picioare, drept,
cu mina cu care ai prins crengilor piept
de fecioară; și m'ai îndemnat să umblu cu credință pe ape
și'n aer, ca peștii și ca paserile; să nu mă îngroape
nici opa, nici cerul. Și m'ai învățat să cânt numai pe mine
faptele tale, dintre atâtea jivine,
și mi-ai lăsat numai mie ntre toate fiarele graiul
cu care îngerii tăi desfată și'nfloară, acolo, sus, raiul,
ca o muzică de cristal și ca o muzică de argint.
Doamne, am venit să-mi schimb chipul, să nu te mai mint!...
Ia-mi graiul, că n'am cu cine grăi:
Viu între oameni și nu mă cunosc; parcă n'aș fi
dintre oameni; ia-mi cântecul că nu știu să cânt —
ca o fiară știu să mă bucur de iarbă și de pământ —
Și ca șerpui mă târău pe drumul meu orb.
Și apele-mi place să le turbur, cu bucurie, și-apoi să le sorb,
și prin soare îmi place să-mi scald labele —
și n'am ce face cu vorbele și cu silabele. —
Dă-mi putere să-mi urlu noaptea tovarășa de culcuș
că s'a rătăcit pe cine știe care urcuș;
Așterne-mi în fața ochilor, în loc, de ceruri, pădure
cu ierburi proaspete și brațe azure.
Și'n loc de omenească așezare, să-ți spui
curat, c'aș vrea mai bine o vizuină cu pui...
Să-i văd, acolo, în inima pământului ca un miez viu

și roșu, puii mei de vulpe; și să știu
că sunt ai tăi, ca fiecă fir de iarbă și fiecă dinte,
cași crinii câmpului cu trâmbițe sfinte;
și paserile trudite de cer și lumină,
și urmele noastre în pulberi, și miroasele de sulfină —
și tot ce ne-ai dat de împrumut,
să ne simțim ca'n preajma ta'n lut...
Ia-mi, Doamne, chipul tău că nu îmi stă bine!
Nu vezi? Mi-s hainele vorbelor, haine străine.
Și obiceiurile oamenilor n'o să le'nvăț, că mă dor;
și mi-e mai bine'ntre fiare și între ai lor.
Vin, Doamne, să-mi iei chipul; să-mi pui
aripele grele ale vulturului
în spinare! Să mă lași să-mi rup cu unghia mea carnea de soare,
să sfârtec cu pliscul șolduri de căprioare,
să nu mă gândesc că mă doare:
ci numai că vin de pe aproape de soare,
departe, de unde pământul și apele n'au nici o culoare
și florile n'au miros, și nimic nu mai crește,
ci totul e mic și nu se deosebește!
Ascultă-mă, Doamne, că m'ai greșit
și-așa simt eu, că'n mine numai s'a rătăcit
ochiul tău de-am văzut cine sânt...
Și vorba ta blândă n'a căzut pe pământ,
și nici între stei și nici între măracini,
ci doar a trecut ca un ecou prin lumini albe, de zodii
și ca sucule printre buze de rodii.

P S A L M

Intoarce-mă la ursita mea, iară,
că te-oiu sluji credincios, ca o fiară!
Și de cât omul mai mult n'oiu atinge
făpturile tale; și urmele de sânge și-oiu linge
din palme, unde semenii mei și-au bătut cuie!
Și când oiu vedea că steaua ta suie
drumul regilor albă și codată
o să vin lângă ieslea ta de fiecă dată
să te'ncălzesc cu suflarea mea caldă, de vită.
Doamne, numai desleagă-mă din omeneasca ursită —
și te-oiu duce-n spinare însemnat cu cruce!
Pașii noștri frați să apuce
pe aceeași cărare de hume.
Și să știi și tu și să știu și eu că'n lume
toate drumurile urcă spre aceeași golgotă nedreaptă —
și că'n cer, pe tron de aur, cineva ne așteaptă.

I N D O I A L Ă

Dece te uiți la mine, Doamne, cu toate sutele tale de ochi de-odată?
Unii clipesc prin crengi, alții prin genele ierbii
se deschid dimineța și se închid seara; alții licăresc noaptea
[pe toată
fruntea cerului. Nara-și ridică și se cutremură și plâng cerbii
de frumsețile tale neînțelese. De ce te uiți la mine cu sutele
[tale de fete?

Mă simt vinovat de fiecare pas: pe mâinile tale
calc, Doamne, și fiecare pas te ucide. Și ochii mei nu pot să'nvețe
să te deosebească în mersul găzelor, mărunț, și'ntr-o stamine
[și'ntr-o petale
Doamne, dece te uiți la mine cu sutele tale de fețe?

Mă simt vinovat de fiecare bucătură:
iată, mărunț acesta, carne din carnea ta e! Dar cum pot să'nvețe
buzele mele să nu te mai ceară? să nu-ți mai atingă dinții
[nici o făptură?

Doamne, nimic nu mi-ai dat care să nu fie numai al meu.
Nici mâinile mele, nici picioarele
Mele, nu-s ale mele; și tot ce spus e spus în mintea mea
[de Dumnezeu

Iar ochii aceștia ai mei care'ncap soarele
Sunt tot privirile tale.

A mea e doar neliniștea și îndoiala, și plânsul și tristețea

Că văd cum trec prin moarte toate ale tale

Și nu înțeleg. Atunci, de-s ale tale toate câte sânt,
de ce le spulberi și de ce-ți ucizi făptura'n toate?

De ce te-arăți și de ce te întorci în pământ?

Și cu moarte mă învești săucid. Mintea mea, Doamne, nu poate
Să-ți cuprindă voile. Intoarce-ți fața dela mine.

Mai ales și mai ales cu gândul ți-am greșit;

că mi-e dragă iarba câmpului și mi-e drag soarele și mi-e
[dragă viața

pe care'n toate ai pus-o. Și te urăsc cu ochii care le-au văzut
[și cu urechile care le-au auzit

venind pe lume din pământul morții. Și te urăsc cu mâinile
care-au ferit de soare fiecare floare, și care iarba au iubit-o, lin,
ca pe-o iubită. Și te iubesc cu buzele care s'au bucurat și-au
[îngânat fântânile

pe care le umpli și le stingi. Și te urăsc cu gândul acesta străin
de voia mea ce nu se poate supune.

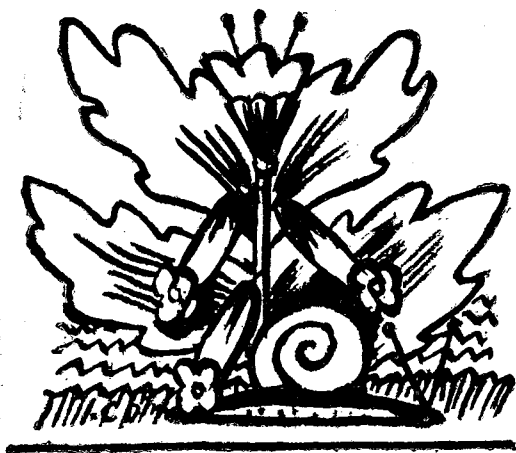
O, Doamne! Toate cu câte în jur m'am trezit mi-ai luat:

Până și chipul meu dintâiu, și ochii mei buni și mâinile mele bune-
Și laptele alb și curat al mamei, ca pe o fântână l-ai secăt.
Și prietenii dintâiu, mi-ai luat, și cei de pe urmă; și florile

pădădiile care m'au bucurat întâia oară;
 și primul sbor al fluturilor mi l-ai prăbușit, și colorile
 le-ai topit. Și le-am uitat, din voia ta, cum ai ațat gustul
 [laptelui. Amară
 de plâns și amară de moarte și putreziciune mi-e gura,
 și nu mai cred. Intoarce-ți, Doamne, sutele de ochi și sutele
 [de fețe —
 Și privește-ți raiurile veșnice, și privește-ți îngerii cei veșnici
 [și florile veșnice, și nu privi răsura
 pe care ai aprins-o pe pământul meu, ca o nălucă, să mă'nvețe
 că pe toate stăpânește moartea: chiar peste chipurile tale,
 Chiar peste glasul tău care prin văi se stinge
 pe buza unui cerb rănit; și roata cea roșie de petale,
 e-o rană a ta, din care 'ncet, încet, petală de petală, vieața
 [se prelinge,

YVONNE ROSSIGNON

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Simt iarba înegrită cum plânge, aud murmurul mut al tuturor florilor care pier, citesc în ochii îngroziți ai rânduneelelor și mi-se rupe un colț din inimă când văd berzele în drum spre alte țări.

Dacă privesc departe în zare, din dealul Băilor nu pot străbate lumea, cu privirea.

Funigiei de borangic mi s'au țesut în fața ochilor, oprindu-mi privirea încâlcită în pământ.

De ce sufletul mi se destinde mai mult ca altă dată?

Ce aștept?

Cum într'amiazi soarele e mai cald, sufletul și ochii sunt mai oboșiți, iar chemarea la desmierdare a ierbii uscate mă înduioșează, mă întind lipit de pământ, jos. Cât mai aproape de pământ.

Tare mai este Doamne aerul aici jos pe iarbă. Și cât de greu și plăcut, parfumul pământului.

O adiere dela munte îmi aduce în suflet refrenul plânsului unei fecioare alungate.

Alungată pe dealuri, cu părul despletit, împrăștiat și încâlcit ca funigiei de argint. Poate e zâna tuturor florilor ce mor. Vântul toamnei o alungă și frigul i-a încolțit obrăjii, rumenindu-i. Mi-e milă de ea. Mi-e milă, ca de sufletul meu.

De ce, atunci când moartea frigului băntuind, a zdrobit multe idealuri plâpânde, te doare inima? Ce înseamnă la venirea toamnei acesteia, sbuciumul sufletului meu? Ce mă frământă? Ce-mi împăienjenește ochii, și face inima să bată cu prea multă putere? Aștept oare ceva? Sau nu aștept eu? Cine atunci? Sufletul, inima mea pierdută, așteaptă ceva?

*

O toamnă tot așa de frumoasă, dar mai limpede.

Cu prietenul Alexe m'am dus la masă. Acolo te-am văzut. Dar, poate că nu erai tu. Poate era acea zină minunată cu părul încâlcit, alungată din munți aici, ca să te întâlnești cu mine. Erai îmbujorată și ochii tăi erau două mărgele de argint viu.

Poate că nu i-am văzut nici odată acei ochi care apoi mi-au fost dragi.

Ai râs, și râsul tău mi-a sculptat zimbetul și buzele tale în inimă.

Eram fericit când puteam călca pe urmele pașilor tăi, și inima îmi zvâcnea să-și zdrobească temnița de bucurie și durere, când te vedeam.

De bucurie că te vedeam, și atunci erai aproape, mai aproape parcă de sufletul meu, de mine. De durere, pentru că nu mă puteam apropia de tine. Te vedeam în mâinile altora și nu te puteam atin-

ge. Tu care n'ai simțit, ceva asemănător, îți dai seama ce'nseamnă?

Mi-aduc aminte că în acea zi am simțit prin tine, sânge nou. Și, știu bine că odată cu venirea ta, soarele n'a îndrăsnit să mă strălucească, cu atâta putere. Era însă blând, molatec și parfumat.

Cineva mi-a spus, că aceasta nu e numai pentru tine, e pentru toată viața ce adoarme. E pentru frunzele purtate de vânt, pentru iarba ce se sbate în țărâna degerată, pentru boabele de struguri cărunțite de brumă.

Pentru toate acestea, afară de tine, e soarele molatec și parfumat într'amiazi. E bun pentrucă îi este milă de tot ce plânge după viață. Și, când e înnorat plânge și el de plânsul altora. Plânge cum plângea Diderik de dragostea pentru Iselina și, cum a plâns Iselina când a văzut pe Dundas stingându-se.

Dacă o floare sau o frunză de busuioc ar fi atârnat în părul tău, sau lângă sânul tău, poate cu parfumul ei aveam iertare în fața ta când atingeam buzele mele însetate de viață, de tine. Și, simțeam și azi în vântul venit dinspre tine parfumul busuiocului și te simțeam și pe tine, în lipsa ta. Ce mai aduce oare toamna cu toate minunățiile ei?. Oare de ce ai venit atunci când nu te-am așteptat și azi, când îmi pierd sufletul și inima așteptându-te, nu mai vii?

*

De multe ori mă simt pierdut. Pierdut cu gândul și sufletul. Și, cu toate astea, atunci pot să mă gândesc mai bine. Atunci mă simt pierdut pentru oricine ar căuta să mă întrebe ceva, sau să-mi facă ceva. Dar, pentru mine sunt mai purtat de gânduri, ca oricând.

Dacă trec în astfel de momente pe drum desigur voi fi înjurat în gând de mulți. Nu ne mai vede. Desigur că nu. Nu văd. Pentru asta nu sunt nici nebun, și nici orb.

Ce-i cu tine, tinere Ardelean? Nimic. Mă gândesc la ceva.

Mai mult, simt că mi-ar face rău să vorbesc, și tac. Tăcerea e cea mai dulce odihnă. Să taci, să nu vorbești. Dar să nu taci cu gândul și inima. Inima să bată, iar gândul să te încânte, lucrând. Să lucrezi și tu, dar să taci.

Am răs odată de un învățat, care se chinuia să urmărească drumul unor furnici dintr'un mușuroiu. Un munte, o cetate înconjurată de ziduri cu zeci și sute de etaje, cu, poate peste o sută de mii de locuitori, unde nu se vorbește. Nu se vorbește nimic, dar se face totul. Savantul meu sta ceasuri întregi și controla activitatea acestor pioneri ai ordinii.

Eu am răs de el.

Am răs odată de unul care închidea un ochiu când mergea pe stradă. Zicea că vede și cu unul prea mult... Și când ajungea în câmp, atunci deschidea bine ochii și rămânea nemișcat, privind depărtarea, sau cerul, ori o vale, sau jocul unei prepelițe. Ziceam că nu-i cu mîntea întregă.

Am răs încă de unul. Acesta mi-a fost prieten.

Am răs de el, pentrucă atunci când eu voiam să intru în casă el mă chema afară. Când voiam să intru într'un local mă chema

pe dealuri. I-am spus smintit care fuge de vești și civilizație.

În fine, am ajuns să rîd de mine. Mi-a venit rîndul.

Era într-o după masă. O după masă din toamna asta. Deoarece singur m'am trezit față'n față cu soarele, acesta mi-a dat mai multă lumină și mai multă căldură ca altora. Era nespus de plăcut. Priveam departe o dără de praf rămasă în urma unei mașini ce alerga spre Cluj. Între mine și această dără de praf erau lanuri întinse de cucuruz în pîrgă bună. Ascultam, scurtându-mi și privirea, cum vorbeau cu vîntul frunzele de cucuruz. Vorba lor era un foșnet de mătasă dela un bal împărătesc. Dar mai minunat ca acolo. Aci se înțelege cu mult mai puțin, ca la un bal împărătesc. Dar, cât de sublim este acest neînțeles.

Neamul sîngelui meu, pămîntul, m'a rugat să mă apropiu de el. Mi-am lăsat genunchii să se moaie și mi-am apropiat sufletul de strămoșii mei, sorbind parfumul pămîntului.

Lîngă mine la trei palme deabia se vede o cărare cît un pai, șerpuiind prin iarba uscată aproape. Mi-am dus ochii aproape de cărarea minunată. Nu era însă cărare. Era o șosea betonată, lungă de aproape patru metri. Trecea această șosea prin văi, peste dealuri înalte peste stînci de piatră, avea cinci tuneluri acolo unde vre-o rădăcină de proporții gigantice oprea drumul la suprafață. Nu știu dacă în marile metropole ale lumii este circulație ca pe această minunată șosea. Mii și zeci de mii de furnici aleargă cu o viteză nebună de peste un metru și jumătate la minut. Mi-a trebuit mult, poate mai mult de un ceas să pot vedea ce fac.

Toată povestea s'a întîmplat pe „Cetate”. Este lîngă orașul nostru, un loc de-i spune Cetate. Cu mii de ani în urmă au fost aici alte cetăți decît cele ale furnicilor de azi. Cetăți de urieși, azi îngroapate de ani, și de pămînt.

Trebuia să spun acest lucru pentru a putea orienta pe cine ar vrea să vadă ce am văzut eu.

Furnicile mele, aleargă cu destinație și gînd neînțeles încă. M'am chinuit să urmăresc una. Greu a mai fost. Dar, am văzut totuși că venea, mare-plină, de parcă avea un sac în spinerea ei de fir. Venea dinspre fabrica de Ciment—spre Cheia-Turzii. Mă gîndeam că de ași putea să-i leg o panglicuță roșie de gât, ce ușor mi-ar fi să o urmăresc. N'am putut însă. La sfîrșitul drumului bătut era o Cetate nou construită. A intrat aici, și odată cu ea au intrat multe, toate cu povara în spate. N'am mai văzut-o sau mai bine n'am mai cunoscut-o. Când ieșeau de aci și se întorceau pe același drum, erau ușurele și mult mai mici.

Am deslegat o enigmă, și mi-am pus o întrebare. De ce am răs odată de unul ce urmărea furnici ?

La celalalt capăt al drumului, înspre fabrici, aveau ele o Cetate. De aici se mutau cî tot ce aveau în Cetatea nouă la cîteva sute de kilometri pentru ele.

Am urmărit apoi multe, și am mai deslegat o enigmă. Fiecare furnică ce ducea povară era urmată cît mai aproape de un jandarm. Nu putea fi altceva, căci era mic, ușurel și ori de cîte ori

se oprea, jandarmul, o biciuia. Presupun aceasta, căci îi vedeam încăerați, o clipă, apoi așa cum au venit până aci plecau în goană nebună, mai departe. Or fi prizonieri de război, m'am gândit, sau sunt servitorii Împărăției. Când s'au lăsat umbrele și răcoarea, căci acolo m'a găsit, lucrul a încetat și toată suflarea a dispărut. Mi-am ridicat privirile. Doamne, câte am văzut. Și, câte am învățat.

Dacă am răs cândva de cineva, care a plecat mereu în singurătate să înțeleagă alte lumi, și alte vieți, am fost nebun.

Reîntors spre oraș, odată cu uruitul trăsurilor, cu praful, cu incurcătura vorbelor de stradă și cu seara, mi-a venit să râd. Și am răs singur.

Nu de cei pe care i-am răs până acum. Am răs de mine.

Unde ești? Ași vrea să vorbesc cu tine. Am multe lucruri să-ți spun. De când a venit toamna, mi s'a oprit parcă suflarea, și ochii mi-au rămas pironiți în zare.

Simt cum aleargă timpul în urma mea. Vrea să mă ajungă și să mă întreacă, oprindu-mi viața într'un mușuroi de țărână.

Aș vrea nici inima să nu mi-o mai aud bătând, nici sufletul îngânându-se cu aerul. Să fie liniște. O tăcere adevărată doresc. Asta ca să pot auzi pașii tăi. Să te aud venind aproape, tot mai aproape de mine. Să simt cum te apropii, căci vreau să vorbesc cu tine. Te caut, de atâta vreme, și mi-e frică mereu să nu mă ajungă timpul înainte de a te vedea, și de a vorbi cu tine.

Te-am căutat pe Cer, în fiecare seară înstelată. Cu luna, am vorbit de câte ori ne-am întâlnit privirile. Și, mereu mi-a spus că te vede, ești tot rătăcită prin lume, și alergî mereu purtată de vânturi, cu părul încălcit, și împrăștiind parfum pe toate căile ce treci. Steaua polară care e îndreptată spre tine, mi-a spus că plângi și tu uneori, și cauți nici tu nu știi ce. Aștepti ceva ce nu crezi că se va întâmpla, și cânti mereu o melodie neînțeleasă, nici măcar de tine. Câte nopți mi-a vorbit Cerul întreg de tine. Seninul s'a plâns într'o seară că te-ai rătăcit în El, și nu se mai poate desbăra de ochii tăi. Căutai ceva, dar n'ai găsit. Și, Seninului îi era teamă să nu vezi imaginea lucrului ce cauți în adâncul lui, și să te pierzi. Mi-a mai spus că altă dată nu s'a putut scăpa de privirile tale până când nu a turburat puterile văzduhului, acoperindu-ți ochii cu nouri.

Am vorbit cu lumina Soarelui. Mi-a spus că nu mă înțelegi, și ești de neînțeles. Căldura zilei mi-a spus la fel.

Vântul mi-a șoptit într'o seară când a venit la mine cu un roi de frunze îngălbenite că ieși seara în spre crâng și te închini zeilor păgâni. Știu că mi-o spune asta din răutate. Îi pare rău după tine. Simte că vreau să i te răpesc, și atunci n'ar mai avea cui încălci părul, și n'ar mai alerga inverșunat în lume, ca acum după ce a trecut pe lângă tine. Nu-i așa că nu te închini la zei păgâni? Zice că ieși la crâng să-ți faci pat din frunzele arămii ale stejărilor. Aduni tot ce toamna omoară și-ți clădești acolo culcuș. Și, că în acel culcuș la umbra lui, a vântului, te închini păgânilor și aștepti

pe cineva să-ți aducă plăceri.

De multe ori am vorbit cu vântul și l-am crezut mereu prietenul bun al meu. Alergam, când eram copii, pe dealuri amândoi unul după altul, și nici odată nu ne puteam prinde. Dar, eram mereu aproape, mereu râdeam, și eram buni prieteni. Acum mi-a șoptit într'o adiere de seară târzie făcându-și joc cu frunzele că, nu mai ești a ta. Că te inchini la zei păgâni, în codru.

De când mi-a spus acest lucru, mi-am mai pierdut un prieten. Se poate întâmpla să-i pierd pe toți pe rând. Acum am pierdut însă pe unul din cei mai buni prieteni. Am pierdut vântul. Si, asta pentru că mi-a vorbit rău și nedrept despre tine.

Dar tu oare de ce ești mereu pustie? Cauți și tu ceva? Și, nu găsești? De ce nu vii atunci în părțile pământului, unde trăiesc eu?

*

Uneori aprind o țigară numai ca să îmi schimb gândurile. Alteori o aprind pentru fum. Pânza de fum ce îmi acopere fața îmi arată minuni. Mă închid în ceața lui și oriunde ași fi, mă simt singur, nestingherit de nimeni. Sunt fericit când fumul mă acopere, și mă lasă să mă gândesc. E și el un prieten al meu. Poate odată îi va veni rândul și lui. Va veni poate o vreme când va trebui să mă supăr și pe el. Imi pare rău de pe acum, dar simt că așa va fi.

Atunci când minunata lui împânjenire nu-mi va mai putea spune nimic, când ocrotirea lui nu va mai fi liniște pentru mine, atunci îi va veni rândul, la părăsire.

Acest prieten îmi vorbește și el despre tine. Imi amintește lucruri pe care le voi scrie. Sau, mai bine, voi încerca să le scriu. Dar oare voi avea ce să scriu?. Am vorbit atâta de puțin amândoi încât dacă aș scrie cuvintele rostite, nu știu dacă ar cuprinde cinci pagini. Ne-am văzut așa de rar, și atâta de puțin. Oare nu pentru asta se caută gândurile noastre mereu, și nu se mai găsesc?.

Oare dacă am fi vorbit și ne-am fi văzut mai mult, nu aș simți că am mai puțin de scris?

Voi încerca totuși. Nu ca să vadă lumea. Să nu mă mai certe sufletul, și, să simți tu.

În seara asta sau mai bine noaptea asta căci e târziu, sunt singur numai eu cu sufletul meu. Așa m'am gândit. Dar, nu e adevărat. Am lângă mine atâția prieteni, mai buni sau mai puțin buni.

Stau în geam, în spre grădina cu flori, învăluit în fumul unei țigări. Sus, cu mantaua albastră a seninului, pe umeri, stă Inperiul Ceresc, cu milioanele de prieteni. Fiecare se uită la mine, clipește din ochiul de diamant, și așteaptă să-l întreb, să vorbească de tine.

Aci înaintea mea, bunele mele prietene, florile se șoptesc cu vestitorul vremilor grele, cu fostul meu prieten, vântul. E domol acum și desmiardă în ciuda mea, aninând petalele ce încă n'au căzut. Și, le ascultă plânsul. Pământul, neamul meu bun, a amorțit și parcă își fierbe țărâna, uscată, cenușie. Într'un colț al grădinii un greer își tremură coardele în glas de cântec, sau plâns, nu știu. Să fie oare greer? N'a amorțit încă? Ce o fi cântând, sau plân-

gând el ?.

Poate povestea lui se aseamănă cu povestea mea. Cântă poate și el pe cineva. Pe cineva care n'a putut să-l desmierde, ce i-a trecut prin viață ca printr'un vis minunat, și acuma nu o mai găsește.

Aș vrea să-l întreb ceva. Să-l las să isprăvească, și apoi. Eu am vreme. Dar de ce să-l mai întreb ?

Oare mi-ar putea spune ceva ? Și oare nu plânge, sau cântă pentru aceea pe care o cunosc și eu ? Sigur că da. Vara.

Și, vremea trece. Trece așa cum trec mugurii și vin florile. Așa cum trec valurile spumegânde ale unui pârâiaș de munte. Fugind.

În gând mi se destramă o poveste. Părțile ei minunate și pline de durere, trec și ele prin sufletul meu așa cum trec valurile sburdalnice ale unui pârâiaș de munte. Aleargă fără să știe unde vor ajunge, și când puterile le părăsesc, își încetinesc mersul și săritul, și îmbătrânesc. E o poveste cu toamnă, cu un colț de iarnă și cu unul de primăvară. Cel din urmă însă, nu l-am trăit eu. L-a trăit numai gândul și inima mea. Tu oare știi de ce vorbesc așa ? Te-ai oprit undeva din mers ? Te-a ajuns oare din urmă sufletul meu ? Asculți ?

VASILE RUSU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PANAIT CERNA ȘI POEZIA FILOSOFICĂ*)

Fără să afirmăm că, prin poezia filosofică, Cerna rivalizează cu Eminescu, așa cum făcuse Dl. Mihail Dragomirescu — recunoaștem că poetul dobrogean, poate fi situat pe aceeași linie de filiație cu Gr. Alexandrescu și Eminescu. Ca și cei doi predecesori, Cerna are întreaga operă poetică străbătută de un suflu filosofic, ceea ce i-a atras după sine calificatul de „poet gânditor“, iar operei de „poezie filosofică sau de concepție“.

Indiferent de etichetă, Cerna are o poezie filosofică remarcabilă, și calitativ și privirea asupra acestei părți trebuie să ne-o îndreptăm cu foarte mult interes, ca asupra unei fațade reprezentative a pactului, deși dânsul excelează în deosebi, prin erotică.

Dar nu se poate vorbi de o poezie filosofică, fie aceasta a oricărui poet, înainte de-a nu fi stabilit posibilitatea existenței unui atare gen de poezie, câtă vreme încă se găsec critici ca un Lipps, în streinătate, și D. Lovinescu, la noi, care să-i nege existența. Așa de pildă, primul afirmă că „orice artă care filosofează este pierdută“, iar al doilea nu recunoaște decât „intensitate de simțire“.

Cercetând sufletul omenesc, ultimele date ale Psihologiei ni prezintă ca pe o unitate rezultată dintr'un complex — nu în înțelesul unui „mixtum compositum“, în această unitate funcțională nu poate, prin modul ei de-a fi, să se desprindă în părți izolate, așa cum convențional o desparte și disecă știința sufletului. Când convenționalul este luat drept real, se nasc confuzii de care se lovesc criticii și esteții în aprecierea operii de artă, precum am văzut.

Dar trecând în revistă datele Psihologiei și Teoriei cunoștinței, fie ele mai vechi sau recente, nu vom găsi decât confirmarea existenței artei de concepție, poeziei de concepție, filosofice.

„Deși este un abis imens între domeniul conceptului naturii sau sensibil și domeniul conceptului libertății sau suprasensibil, cu neputință de a trece dela primul la al doilea (prin ajutorul rațiunii teoretice) încât s'ar zice că sunt două lumi diferite, una neputând avea influență asupra alteia, acestea trebuiesc totuși să se influențeze“.)

Cu alte cuvinte: fenomenele sufletești — exceptând faptul că sunt de aceeași natură și de grad diferit — se găsesc într'o interdependență intimă, a căror varietate se datorește numai particularității lor funcționale. Căci „după cum s'a spus, că, instituția fără concept este oarbă, iar conceptul fără instituție este gol, tot astfel

*) Fragment din „Viața și Opera lui P. Cerna“, în curs de apariție.

1) Kant: Analitica Frumosului.

se poate spune că, conceptul fără sentiment este mut, și că sentimentul fără concept nu poate să vorbească mai limpede¹⁾.)

Ca o cimentare a acestor două păreri, cităm și pe Aug Comte.²⁾

„Chiar în exteriorizarea sentimentelor și a ideilor obișnuite, omul dă dovada unei preocupări de ordine, de simetrie, de ritm, într'un cuvânt, de o preocupare estetică. Aceasta își are explicarea în faptul că facultățile estetice, izvorul activității artistice, iau parte integrantă la toate manifestările care caracterizează sufletul omenesc.

„... Limbajul era la început mijlocul de exprimare al stărilor afective, iar sub influența inteligenței a devenit și mijlocul de exprimare a ideilor“.

Referindu-ne strict numai la raportul dintre poezie și filosofie, aceeași autoritate ne evidențiază adevărul urmărit de teza noastră.

„Ascendența crescândă a limbajului vizual asupra celui auditiv, a provocat modificări însemnate în domeniul artei, Cea dintâi urmare este descompunerea limbajului auditiv în două părți: una, care a rămas mijlocul de exprimare al vieții pur afective, Muzica; alta, care a devenit mijlocul de exprimare al vieții intelectuale“³⁾ poezia.

Din cele amintite până aici, reiese în mod clar, nu numai faptul că arta prin firea ei este strâns legată de filosofie, dar, ceva mai mult, că arta fără filosofie este goală, seacă, fără sens (Nohl).

Între afectivitate și intelect este un strâns raport de existență și, această stare concomitentă, este, cu atât mai mult posibilă, cu cât cele două fenomene sufletești sunt deosebite funcțional. Dacă am avea de-a face cu două procese intelectuale sau, deasemenea, cu două procese afective, simultan, aceasta n'ar putea coexista⁴⁾ tocmai din cauza asemănării lor.

Antagonismul pe care-l prezintă fenomenele sufletești, în cazuri cum sunt cele amintite, este însuși argumentul cel mai evident care pledează pentru teza noastră. Deci, dela sine înțeles, că orice manifestare psihică — implicit artistică — cere din partea sufletului nostru, colaborarea unanimă a tuturor elementelor lui, indiferent că, unele sunt mai în lumină sau mai în întuneric, decât altele; funcțiunea de obiectivare a conștiinței le armonizează, iar trecutul aceleiași conștiințe dă unitate complexului de care-am pomenit, dintr'un început.

*

După această mare paranteză explicativă, putem porni la analiza poeziei filosofice a lui Cerna, convinși fiind că avem în față un material real, și nu o ficțiune convențională...

Câtăvreme am afirmat o filiație de gen în poezia filosofică, o situație pe același plan, între Alexandrescu, Eminescu și Cerna, rămâne să vedem care sunt elementele care statornicesc această, în consecință, substratul ideologic al celor trei poeți.

Înrudit temperamental și influențat de Lamartine și Boileau,

1) *Tudor Vianu*: Dualismul Artei p. 89.

2) *Systeme II.*

3) *Ibid.* p. 22.

4) Sau, cel puțin nu s'ar putea percepe.

Gr. Alexandrescu este un meditativ, un spirit analitic, un observator a tot ceea ce se petrece împreună. Fire religioasă, prin excelență în meditație, poetul nu va fi niciodată metafizician. Minte lui nu va căuta speculații dincolo de astre, câtă vreme Dumnezeu — fiind absolut — a creat totul. Filosofia lui Alexandrescu va fi mai mult socială, decât filosofică propriu zisă. Va privi mai puțin omul în univers, și mai mult omul în societate. Suferința lui, fericirea lui, cum este el și cum ar trebui să fie; observațiile și concluziile asupra societății contemporane poetului și tendinței atât de fierbinte de a îndrepta omenirea: satira, fabula, epigrama; dorința de-a o vedea fericită: altruismul cel mai larg, dus până la sacrificiul de sine, vor fi predilecte poetului.

Neintrecut în profunzime de niciun alt poet de până atunci, Grigore Alexandrescu are în persoana lui Eminescu pe cel mai apropiat și cel mai demn urmaș care-și va depăși cu mult predecesorul.

Deși destul de vioiu și plin de vervă în poezia didactică, Grigore Alexandrescu, ca un frecvent aderent al lui Lămartine, este și romantic, și în consecință — melancolic. Această însușire este primul și cel mai evident indiciu de înrudire temperamentală între el și Eminescu. Având în vedere însă dimensiunile și tehnica poeziei celui dintâi, melancolia celui de-al doilea se va impune copleșitor, ca însăși structura existențială a operei eminesciene. Abstracție făcând de câteva epistole ale înaintașului său, poezia filosofico-socială a lui Eminescu descinde direct din aceea a lui Gr. Alexandrescu, atât în conținut, cât și în manieră, pentru tot ceace acesta are mai esențial.

Se va părea, oarecum, o exasperare rezultată din pesimismul romantic comun amândorora? Nu. Pe lângă fantastic, disprețuirea prezentului, dragostea și glorificarea trecutului, atât de frecvent întâlnite la amândoi, la Eminescu găsim de multe ori chiar aceleași subiecte favorite și tratate de înaintașul său. Același Mircea și aproape aceeași postură din „Umbra lui Mircea la Cozia” o și găsim în Scrisoarea III; același filfism parisiian din „Satira duhului meu”, în aceeași poezie amintită, aceleași considerațiuni asupra omenirii, din „Meditație, anul 1840”, le găsim și în „Împărat și Proletar” și în „Mortua est”, etc.

Departate de noi gândul de-a voi să-l prezentăm pe cel mai mare poet al literaturii noastre, drept un imitator al lui Alexandrescu! N'am făcut decât să arătăm filiația atât de intimă dintre cei doi poeți. Exemplele pe care le-am citat formează un material cu totul prelucrat, cu totul promovată în opera lui Eminescu. Stilul ales, sonoritatea limbii, abundența și coloritul imaginilor, puterea de plasticizare și sugestie a verbului eminescian, fac din poeziile cu aceleași motive, personajii și conținut, realizări de pură artă.

Poezia lui Eminescu depășește cu mult dimensiunile poeziei lui Grigore Alexandrescu, mai ales, când ne referim la lirica filosofică — pentru că de aceasta ne ocupăm în capitolul de față. — În poezia filosofică Eminescu trece în revistă nu numai individul, societatea și omenirea, el îmbrățișează și metafizicul celor mai în-

drăsnețe înălțimi stabilind raporturi între toate. Pe ce dimensiuni largi străbate timpul și spațiul, pierzându-se de neînsemnata noastră planetă, în alte lumi, legănat în ritmul versului său fascinant, armonios și pentruca apoi să privească pământul în perspective atât de largi!

Iată deci cum, metafizicul devine încă un motiv în demarcația dintre Alexandrescu și Eminescu; de unde lirismul filosofic al celui dintâi este limitat la sentimentul religios, uneori, de o seninătate până la optimism, chiar; lirismul filosofic al celui de-al doilea este de-o anvergură atotcuprinzătoare, ce sparge granițele absolutismului deist spre a oscila între speculația cosmogonică și misticismul budist.

*

Care sunt, acum, elementele subsistente ale liricei filosofice din poezia lui Cerna, care ne-au făcut să afirmăm filiația celor doi poeți susamintiți cu acesta; situarea lor, câte-și-trei, pe același plan? Nu este tocmai ușor de răspuns, cu atât mai mult, cu cât consacrand, în această monografie, un capitol poeziei filosofice a lui Cerna, vom vedea că bucățile care alcătuiesc lirica, propriu zis, filosofică, reliefează mai puțină originalitate, decât aceea a lui Alexandrescu și Eminescu și, chiar, față de restul operei sale însăși. Mult mai interesantă reiese ideologia poetului din erotică, prin care, dealtfel, excelează și prin care, precum vom vedea, aduce un real și foarte remarcabil aport liricei noastre. Poeziile filosofice, vreo zece-douăsprezece la număr, sunt materialul de studiu de care vom avea să ne ocupăm. Parcurgându-le vom vedea că, afară de „Isus” — și aceasta numai într-o oarecare măsură — niciuna nu are caracterul propriu zis „social” sau propriu zis „metafizic. Substrat social vom găsi mai mult în poezia patriotică, dar metafizic propriu zis, în niciuna din tot cuprinsul volumului sau poeziilor rămase răslețe prin revistele unde au fost publicate.

Fondul social pe care-l desprindem din poezia patriotică a lui Cerna este mult mai apropiat de Grigore Alexandrescu, decât de Eminescu, după cum, de asemenea, atitudinea poetului ca individ față de univers, nu depășește cosmologicul într-o transcedere metafizică în felul aceleia a lui Eminescu. Ceea ce îi unește pe câte-și-trei într-o strânsă înruderire sufletească, temperamentală este filonul de pesimism rezultat din zădărnicia și desamăgirea soartei imuabile față de fremătata și trecătoarea noastră viață.

În pesimismul acesta, comun celor trei poeți, vom găsi apoi, încrucișate, însușiri cu nuanțe proprii. Pe când Eminescu rămâne „rece”, impasibil, în toate împrejurările, ca un autentic convins al staticismului eleat, Grigore Alexandrescu și Cerna, încearcă o evadare din habitatul temperamental, indemnându-se spre un optimism care, din nefericire, ratează. Acesta este mai ales frecvent la Cerna; caracteristică ce apropie foarte mult câteodată pe poetul de care ne ocupăm de Al. Vlahuță. Este un manierism destul de eroic, de altfel, dar nu arare, destul de efin din punct de vedere artistic.

Tăcerea, pajiștea, lumina,

Ne farmecă ne înfioară ;
Viața inimile noastre
Palpită 'n tot ce ne 'nconjoară. (Vlahuță: Iubire IV)

Sunt versuri cari continuate cu acestea :

De desnădeji de mai 'nainte,
Acuma să zâmbiți vă vine
Și un gând vă luminează 'n minte :
Că viața-i cel mai mare bine (Cerna: Ecouri)

fac impresia că sunt rupte din aceeași bucată. Comparând în întregime poezia „Ecouri”, pe deoparte, cu poeziile „Iubire” și „In fericire”, pe de alta, ți se pare că Cerna a făcut o transpunere dela persoana întâia la persoana treia, că a transformat actorul în spectator.

Alături pe același plan, dintre Cerna și Vlahuță, persistă în manierismul optimist, de care amintim, și 'n erotică, unde dragostea pare că e numai un leit-motiv de filosofare pentru ambii poeți a căror atitudine e aproape identică.

Dupăce în „Floare și Genune”, Cerna se remarcă cu durere că :

... Noi alergăm, sburăm spre-o rază sfântă,
Pe care am vrea s'o coborâm în viață ;
Dar cea mai slabă piedică ne 'nghiață,
Și numai gândul luptei ne 'nspăimântă...

repetă aceleași constatări și ia (în „Șoapte” de exemplu) aceeași atitudine, pe care Vlahuță o are în „Din Prag” și „Dormi în pace”.

În poeziile propriu zis filosofice, nu reușește să scape scântea optimismului decât tot pe cremenea scheletului pesimist: „In peșteră”, „Privește 'n noaptea luminată”, „După furtună”, etc.

*

După această scurtă excursie, făcută în cuprinsul poeziilor filosofice sau „de concepție”, nu putem spune că am făcut o demarcație precisă între Alexandrescu, Eminescu și Cerna, căroro le-am găsit puncte comune într'un pesimism temperamental, ce revine ca un ecou de câte ori toți acești poeți și-au pus întrebări și răspunsuri asupra situației omului în univers. Trecerea nuanțată, dela unul la altul, se face aproape imperceptibil și o disecare paralelă pe trei coloane a operei fiecăruia, ar fi prea pedante și totodată, ar îndepărta farmecul care, ca un ciment, ține strâns legată unitatea ideologico-armonică a poeziilor. În felul cum l-am prezentat pe Cerna și din punctul de vedere filosofic pe care l-am urmărit, l-am găsit aproape în întregime eminescian și aceasta prin Vlahuță. În poezia filosofică Cerna este, orice s'ar spune, eminescian, dar priza fiind Vlahuță.

În cadrul aceleiași poezii, când aceasta este animată de inspirația religioasă, Cerna se depărtează mai mult de Grigore Alexandrescu, după cum se depărtează și de Vlahuță, ca schematică și atitudine.

CONSTANTIN-STELIAN

AICEA PRINTRE ARDELENI...

Aicea printre Ardeleni mă simt acasă.
În fiecare văd un nepot de-al lui Horia, de-al lui Iancu.
Ai! ce s'or mișca 'ntr'o bună zi Munții Apuseni,
Ce s'or urni din loc, ca urieșii!

Mi-am ridicat privirile spre cer,
Dar nu-mi spune nimic mătreața lui de stele
Nici luna lustruită ca țingirea.
Îmi pun în schimb urechea pe inima țării
Și-aud bătăi neregulate prin gemete surde...
Freamătă pădurea românească,
Ca 'n preajma vijeliei!

Mi-am culcat capul pe lutul străbun
Alături cu alții
Ce mestecă prin somn cuvinte fără sens.
Și-am vrut să dorm.
Eu însă-aud, în noaptea ce se lasă,
Șuer de peatră pe tăiș de coasă...

M. BENIUC

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ELEGIE MARINĂ*)

Pe țărmul Mării Negre, când, în toamnă
Și în amurg, se pânguește rodul
Luminii pentru tine, suflet, aprig
Spălat de vreme și rotund ca piatra
Rostogolită lung. Pe plajă, singur,
Privind în larg, ce cauți? Pentru care
Serbări sosit în ceasul cel din urmă?
Tu, păstrător de strămoșești privești,
Tu, paznic credincios al altor datini,
Tu, preot la altarele uitate...
Opriti aici, pe un nisip cu spuma
Amarelor milenii și cu vântul
Din veacuri ne 'ncepute peste dânsul.
Opriti aici — în spate purtând țara
Cu văi pustii și stepe și gorgane,
Cu pietre 'n slove și mai vechi săpate,
Cu vulturi mari, gheboși de-atâta strajă,
Pleșuvi de atât surghiun pe țărmul lumii.

*) Din volumul *Țăra Pierdută*, în curs de apariție.

Oprit aici — în față cu lumina
Amurgului și toamnei peste ape
Întăritate, îmbulzind sălbatec
Năvalnica lor turmă. Singur numai
Cu tine, suflet, urmă de argilă.
În golul tău mai tremură cenușa
De zei păgâni când valul ce se sparge
Pe țărni pierdut îmi strigă lung: Thalassa!

ION PILLAT

P E C E T L U I R E

Frânturi de azur au pornit azi să se frământa,
Dar am asmuțit toate vânturile să cânte
Lunescul prohod pentru tine
Și liniștea va coborî pe cărări line,
Iar umbra-ți tot mai stins are să joce
Ca un opaiț bântuit pe duhuri fără pace.
Simt cum vin negurile potop,
În ele vreau să-mi îngrop
Avânturile mele din tină;
Nu mi-e teamă de amorțirea ce va să vină.
Mă pregătesc ca de sărbătoare:
Am șters fulgerul luminilor de cicoare.
M'am răstignit pe un colț de stâncă,
Nălucile nu s'au topit încă,
Ispitele joacă neputincioase 'n jurul meu:
Nu mai aduc osanale niciunui zeu.
Indoiala nu-mi mai dă răscoliri barbare
Ca să mă frângă în dojeni amare
C'am îndrăgit jocuri ce pierd
Și că efemere-am prins să desmierd.
Mi-am furat sufletul din vârtejuri care usucă
Și mi-am ucis dorul de ducă.
Nicio bucurie de ieri nu mai chem;
Ce târziu m'am smuls din blestem!
Am cutezat să-mi sugrum poftele de sublim:
E-atât de trist că nu ne mai iubim!
Amăgirile s'au stins de-acum pe rând,
Ce să 'nsemne că mă trezesc suspinând?
Singurătatea desleagă taine 'ntârziate;
Cine 'ncearcă zadarnic la forți ferecate?

C. ANGELESCU

P O E Z I I

Viață

Mierle roșii flueră cucută
și mărgean,
și din viersul lor crescui lăută
și alean.

Zărilor mi-aprinseră chimvale
în piept, și-mi
luminară mări cu boreale
limpezimi.

Fulger negru duc la subsuoară
stea de fier.
Visul are chioară ușoară,
greu hanger.

Dârz, ridic spre sângele-aurorii
râni de cneaz,
glorii triste și tristeți cu glorii
de topaz.

Torță, fruntea. Vioța, frunză deasă...

Coasta : vis.

Or'ce rană, cât de viermănoasă :
paradis. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ars poetica

Viperă scumpă, blestemată stemă,
urcior de rouă, tiugă de venin,
tu, cântec, adorată anaftemă,
osândă sfântă, ocna mea de crin...

Cioplitorul de azur

Cine de cântec fruntea mi-o amproră,
crengi moi de piersic scutură în vis
și-o căprioară verde mi-a trimis
să-mi bea din palme plâns și auroră ?

Imi suflă zările pe mâini albastre brume
și lângă tâmple cearcăn tremurat,
de parcă o icoană a 'nviat
și mucenicul a pornit în lume...

Vis

Vis, mahmudele-mi dai și mărgărinte,
îmi crești pe umeri șipci de chilimbar,
și-mi ieși, apoi, la râpa rea, cu flinte,
mă jefuești și mă despoi, tâlhar.

RADU GYR

CARACTERELE ISTORICE ALE SATULUI ROMÂNESC*)

Satele românești, ca și formele similare slave sela (dar nu și zadruga) sunt bineînțeles așezări umane cu caracter genealogic, dar nu în înțelesul așezărilor ce întâlnim de pildă în Albania de azi, la cari temelia marilor triburi o formează puzderia de fiș-uri sau fare, ce nu sunt decât neamuri, cari așezate în minuscule grupe de case, continuă în aceste forme, în care înrudirea originală depășește hotarele unei așezări unitare, vechile triburi ilire. Satul este în cazul românesc, — ca și în cel slav, acolo unde el moștenește fondul trac și nu reprezintă zadruga slavă —, un element unitar, de sine stătător, care a reprezentat în momentul așezării, un singur nucleu familiar.

Sătenii au strămoș comun și așezarea lor de cele mai multe ori, — mai întotdeauna la vechile așezări, — amintește prin denumirea sa numele întemeietorului: „Voinesti”, satul lui „Voinea”, sau „Spânești”, satul lui „Spânul”, etc., etc. Întemeietorul satului este „moșul” comun, urmașii lui cu toți „moșnenii” și pământul lor, „moșia”, adică pământul moșului, pământ de „moștenire”.

În aceste nuclee familiare streinul nu putea să intre, și chiar cei din alte sate, rumâni și ei, numai prin înfiere, de unde „frații de cruce” și „fii de suflet”. Căsătoria însăși nu e decât o înfiere din punctul de vedere al relațiilor sociale în sat. Într'adevăr ginearele dobândește noui părinți „tata socru” și „mama soacră” și chiar „frați” în frații miresei; mai mult chiar ca orice urmaș direct el urmează la moștenire în parte egală noilor săi frați. Astfel că streinul adus în satele noastre numai de rosturi strict familiare, se pierdea și el în sat, noul organism îl smulgea cu totul vechilor sale legături.

La început satul fiind așezarea unei singure familii, toți locuitorii erau rude de sânge, urmași cu toții ai „bătrânului”, ai moșului ce așezase „vatra satului”. Pe atunci, și chiar mai târziu în acele organisme sătești ce și-au putut păstra felul de organizare primitiv al moșnenilor, moșia era stăpânită de toți membrii satului, egali în drept de proprietate, ca moștenitori. Dreptul familiei asupra pământului așezării sale a fost atât de puternic, încât chiar atunci când simțul înrudirii de sânge nu mai era conștient, atunci când vechea moșie nu mai era o unitate sătească, „vecinii”, cari în ori ce sat sunt în fond descendenții aceluiași moș, și-au păstrat totuși dreptul de prioritate la cumpărare oricărei bucăți de pământ ce era de vânzare în vecinătate. Iar atunci când vecinii se „lepădau” de dreptul lor, atunci streinul de sat nu putea cumpăra decât dacă era

*) Din volumul „Satul românesc nucleu de viață națională” sub tipar.

adoptat de comunitatea sătească. Cu toate acestea dacă mai târziu, chiar după ce streinul a căpătat zăpă domnesc de proprietate, moșnenii fac rost de bani și vor să reîntre în drepturile lor familiare, ei n'au decât să „arunce banii“ veneticului urit pentruca să reîntre satul în toate drepturile sale stămoșești.

La început nimeni nu era stăpân hotărnicit al vreunei bucăți de pământ, ci numai fiecare își avea „partea sa de moșie“ și după ea și rosturile vieții sale. Astfel că viața satului de origine tracă, sat ce avea și el o complectă autonomie economică, nu poate fi totuși apropiată de rosturile zadrugei slave. La noi pământul a fost, — și este încă în acele sate ce și-au putut păstra organizația străveche moșnenească, — proprietate comună numai ca parte a moșiei, a pământului moșului ce a așezat satul și pentruca streinii să nu poată pătrunde în obștea satului.

Satul românesc în înțelesul său primitiv întemeindu-se pe egalitatea principială a tuturor la dreptul proprietății pământului, nu înțelegea prin aceasta o aplicare practică a principiului la însăși stăpânirea și munca pământului. Dreptul de proprietate a fost egal pentru toți moștenitorii moșului comun, dar proprietatea în fapt, dreptul la muncă și hrană de pe pământul moșiei satului nu a izvorit nici odată dintr'o împărțire egalitară a pământului între toți membrii comunității familiare a satului, ci fiecare și-a avut numai „partea“ sa, atâta câtă jocul liber al moștenirii sau condițiile economice, i-a păstrat din drepturile moșului comun. Astfel că viața a transformat ogorul, odinioară fără margini, în „fașe“ mai late sau mai înguste, — după numărul fracțiunilor la care a fost împărțit generație de generație, — ce le găsim astăzi în toate satele moșnenești.

În vremurile cele mai vechi satul e reprezentat și primește chiar și cele dintâi întăriri documentare, în persoana celui mai în vârstă dintre urmașii moșului ce avusese vatra satului. Căci satul așa cum nu a reprezentat nici odată o egalitate de proprietate, tot așa nu a însemnat o egalitate politică, adică nu a reprezentat nici odată o democrație politică, în înțelesul marilor civilizații de tipul Atenei sau Revoluției franceze, ci a păstrat întotdeauna caracterul de ordine și disciplină aristocratică, ce amintește moștenirea vechei Rome și spiritul roman ce se continuă în el.

La început fără îndoială că satul a fost supus autorității moșului ce așezase satul. Multă vreme apoi, așa cum arată obiceiurile unei epoci ce ne păstrează mărturii scrise, satul era reprezentat în fața autorităților statului prin cel mai în vârstă urmaș al strămoșului comun. Fără îndoială că după trecere de vreme atunci când s'au produs subdiviziuni familiare, atunci conștiința înrudirii de sânge dispăruse, conducătorul satului a trebuit să fie desemnat dintre „bătrânii satului“, toți coborâtori ai strămoșului comun, pe cale de alegere.

Ce a putut să însemne această alegere ne o va putea lămuri obiceiurile de mai târziu ale alegerii stăpânitorilor de țări; țări ce vom vedea că s'au născut și oglindesc țările și slăbiciunile organismului primitiv românesc: satul, — ne va mai lămuri prin com-

parație și viața satelor albaneze, sate înrudite cu ale noastre prin atât cât albanezii retrăiesc viața vechilor strămoși comuni: Tracii.

Ereditatea împăcată cu alegerea celui demn de a exercita conducerea, iată principiul alegerii șefilor în trecutul românesc. Ereditatea care corespunde unei selecțiuni naturale, selecțiune foarte normală la cei destinați generație de generație conducerii, a fost corectată prin dreptul de a selecta dintr'un neam sau dintr'o grupă ce a aprobat aptitudinile de conducere pe individul cel mai potrivit. Alegerea nu a însemnat nici odată în trecutul românesc dreptul orișicărui de a ajunge în frunte ci numai determinarea celui mai potrivit din elita restrânsă a conducătorilor. Selecția naturală corectată de selecția alegerii. Sângele se impunea prin moștenirea meritelor arătate din generație în generație, dar personalitatea conducătorului se alegea prin calitățile individuale ale celui ce trebuia să exercite puterea. Societatea populară albaneză, redusă până în secolul nostru la formele unei vieți locale de sat ne arată în mod lămurit aplicarea aceluiași sistem fie că e vorba de simpli șefi de sat gjobari, fie că e vorba de conducători de triburi mari sau mici fie că e vorba chiar de Kapetanul Mirdișilor.

De altfel însăși selecțiunea naturală ce a fost ereditatea conducerii într'o familie a fost determinată în viața trecută a satelor noastre de două mari tendințe naturale către selecția valorilor.

În afara deosebirilor ce de timpuriu au trebuit să separe chiar pe membrii familiei ce-i simțiau încă înrudirea de sânge, — deosebiri ce izvorau pe de o parte din posibilitățile și calitățile muncii prestate de fiecare individ în favorul său și al comunității sătești, iar pe de altă parte din cantitatea de pământ ce a primit fiecare în partea sa de moșie prin jocul liber al moștenirilor directe, — viața socială a impus o veritabilă selecție a valorilor pe alte două căi: aceea a exercitării autorității judecătorești de bătrânii satului și a împlinirii datoriei de către tinerii satului.

Și la noi ca și la Albanezi, — ceea ce ar indica o străveche origină tracă. — autoritatea judiciară a fost exercitată de bătrânii satului, „oameni buni și bătrâni” cum spune tradiția. Această autoritate ce a fost în vremea în care viața românească se trecea așa cum spune d-l Iorga, în „sate fără stat” totală și absolută, s'a menținut și după întinderea statelor ca primă instanță competentă în toate domeniile.

Dintre acești „oameni buni și bătrâni” cari „țineau dreptatea” după obiceiuri, bun simț și nu după vre-o lege cu ușurință, s'au putut deosebi unii prin spiritul și înțelegerea ce o puneau în treburile publice. Adăugați acestei distincțiuni ce deosebia desigur în sat întreaga familie valoarea ostășească dobândită în tinerețe de el sau de alt membru al familiei și selecțiunea naturală a vreunei familii pe drumul eredității la conducerea treburilor comune ale statului se impune dela sine.

După cum dreptul de proprietate, adică dreptul de a stăpâni o parte de moștenire din moșia strămoșească deriva din descendența din moșul descălicător de sat, tot așa stăpânirea părții de

moșie și numai ea conferea în trecutul vieții noastre naționale dreptul și obligațiile ostășești. Stăpânitorilor de pământ mici și mari le-a revenit în trecut cinstea și sarcina apărării țării care nu însemna decât totalitatea părților din moștenirea comună a celor ce așezaseră satele, cari ele prin unire sau cucerire creaseră un singur organism, satul.

Satul închidea deci în structura sa un organism economic nu numai o conducere autonomă, nu numai o autoritate judiciară, ci și un organ de apărare al vieții etnice: oastea națională. Oaste care se compunea din toți proprietarii de pământ. Principiu superior care cerea prin însăși nevoile oastei alături de o selecție a valorilor, o clasificare a lor, clasificare ce a ușurat fără îndoială deosebirea unei elite din care s'au recrutat apoi normal conducătorii.

Spre a circumscrie în mod evident caracterele satului românesc ce reprezintă însăși potențele de tot felul ale etnicului nostru, acum după ce am terminat satul ca un nucleu familiar, individualist din punct de vedere al proprietății, aristocratic prin selecția valorilor, singur hotărîtor în conducerea sa și în împărțirea dreptății, celulă complectă din punct de vedere ostășesc, va trebui să mai indicăm și principalele aspecte economice ale vieții sale și mai ales să-i arătăm înfățișările vieții sufleteși, înfățișeri ce mult timp au rezumat ele pe cele ale întregii vieți românești.

Vremuri istorice mai noi, atunci când state românești își întemeiasă puternice rosturi și chiar relațiuni comerciale în afara așezărilor noastre, ne arată satul ca o unitate economică aproape de sine stătătoare ce suficia complect toate nevoile. Într'adevăr după dispariția orașelor romane viața satelor noastre a trebuit să aștepte mult timp dezvoltările economice ale noii vieți slavo-dacă-romane. Multă vreme a trebuit să treacă până a început să apară cele dintâiu forme timide de viață economică pe planul mai larg al schimburilor între sate, acele vechi „nedei”; „nedei” ce nu au fost decât locul unor scurte întâlniri sărbătorești, („Nedelja” : Duminică) în care alături de petreceri și afaceri matrimoniale au prins a se aranja de la o vreme și schimburile comerciale posibile pe atunci. De abia mai târziu când un factor de circulație europeană a bunurilor va interveni, de abia atunci se vor naște târgurile din satele așezate la vaduri însemnate așa cum arată până azi caracteristicul lor aspect rural.

Dacă satul a fost și din punct de vedere economic un organism unitar și autonom aceasta nu înseamnă însă că viața lor nu a cunoscut încă din cele mai îndepărtate timpuri schimburile comerciale.

Limba în calitatea ei de mărturie a sufletului popular, ne păstrează prin atâția termeni de origină latină dovada unui neîntrerupt aspect comercial în viața satelor noastre. Într'adevăr „a cumpăra” ca și „a vinde” au păstrat odată cu amintirea formelor latine „comparare” și „vendere” și tradiția neîncetată a schimburilor comerciale în trecutul nostru; „negoțul” și „negustorul” coborând și ei din forme latine („negocium” și „negotiatorem”) atestă aceiași neîntreruptă

serie de aspecte comerciale ale vechii vieți sătești. Dar ceva mai mult unele unități de măsură, palma (lat. palma), cotul ce moștenește pe latinul „cubitum“, și mai ales falcea (din lat. „falces“), — ce nu înseamnă decât întinderea cosită într'o zi de un om, — confirmă pe calea schimburilor comerciale ceea ce arată și „partea“ de proprietate, adică individualitatea proprietății, ce putea varia deci și prin afaceri comerciale de vreme ce societatea simțise nu numai nevoia de a o diferenția ca „parte“ ci și pe aceea de a o măsura.

Economic privit satul nostru nu a semănat deci nici odată cu formele slave ale mirului sau zadrugei ce s'a impus unei părți din așezările balcanice devenite slave, pătrunzând uneori și pe pământurile albaneze, forme în care proprietate, muncă și produs reprezintă un capital comun împărțit în fiecare generație în cea mai perfectă egalitate, egalitate care neprovocând emulație, nu condiționează progresul. Satul românesc a cunoscut din contră întotdeauna hotăr între proprietăți, a făcut deosebire între munca fiecăruia și a lăsat fiecăruia rodul străduințelor sale, astfel a putut provoca nu numai selecțiunea valorilor productive în societate dar și emulațiunea pe drumul creațiunii. Cunoscând importanța pe care o acordă țărănimea noastră deosebirilor sociale și mai ales celor de bogăție, vom înțelege ușor că cea dintâiu formă a acestei emulațiuni a îmbrăcat hainele unei acerbe lupte pentru pământ, căci pământul a fost multă vreme singura bogăție accesibilă și prețuită de rumâni. Emulație ce a cuprins și alte domenii ale vieții sale până și acelea ale modestei sale arte populare și chiar acelea ale împodobirii locuinței sale; locuință ce dacă n'a putut tinde niciodată către forme arhitecturale, s'a bucurat totuși mereu de grija modestă a amănuntului, grijă de cele mai multe ori manifestată prin măestrite tăieturi în lemn; astfel că în unele regiuni surprindem încă și azi o adevărată întrecere între vecini la împodobirea porților. Aceeași întrecere se poate surprinde în domeniul preocupărilor femeiești la căutarea și ascunderea cutărei specii de sămânță ce dă o floare mai frumoasă și mai ales păstrarea cu gelozie a unui model, păstrare întovărășită de o adevărată întrecere pe drumurile celor mai frumoase fote, ii sau velințe.

Sufletește viața satelor noastre a trăit din totdeauna sub semnele unui creștinism ce s'a încheșat într'atât sufletului popular încât omul bun și drept în anonimul persoanei sale, în ignorarea absolută a neamului sau credinței sale a prins să fie numit creștin. Creștinism ce își avea, fără îndoială, semnele caracteristice ale ortodoxiei sale, în aceea că popular nu s'a pus niciodată în slujba unor idei politice străine de aspirațiile strict etnice; creștinism ce s'a simțit întotdeauna străin de catolicismul vecinilor ce veneau în numele Romei: latini falși ce au făcut ca acest nobil cuvânt să devie acel „letin“ ce arată lămurit că țăranul nostru a simțit întotdeauna sub zeaua de cruciat a păgânului din pustă lițsa de Dumnezeu a celor ce luau numele său în deșert.

Dar ortodoxia noastră — ca și catolicismul, și spre deosebire de ortodoxia slavo-grecescă fenomen mistic, e o reacțiune a spiritului

popular, numai că spre deosebire de spiritul biserica romană, care a tins prin amintirile imperiale ale Romei spre o formă imperialistă-universală, ortodoxia noastră populară s'a legat de modestia vieții rurale, a perpetuat în forme noi vechile valori spirituale, s'a adaptat localismului trac. Să nu uităm mai ales că cele dintâi forme de organizare superioară bisericească vor trebui să aștepte apariția statului, care le va creia ca armă de apărare în contra regilor Ungariei ce venind în numele catolicismului impuneau episcopatele Romei. Să nu uităm deasemenea că cea dintâi eflorescență a bisericii oficiale se va naște la noi de abia după trecerea spre nord sub presiunea turcească a ortodoxiei balcanice.

Adevărata ortodoxie românească, nu este forma oficială care prin slavonism și apoi prin grecism nu a putut da naștere la valori etnice, ținând din contră în loc prin străinismul său inferior posibilitățile de manifestare ale spiritualității naționale; nu este acea ortodoxie de larg suflu răsăritean, pe care unii greșiți înțelegători ai trecutului nostru vor s'o facă fenomenul motor, în vremuri în care ea nici nu exista ca realitate, a faptelor lui Mircea sau Ștefan; nu este acea ortodoxie de import din care orgoliul unor stăpânitori, ce plăteau totuși tributul de sânge necredincioșilor, a făcut cauza înstrăinării a mai bine jumătate din patrimoniul național; ci cea a vieții populare, care unind peste hotare sufletul popular, a perpetuat din generație în generație specificul etnic.

Ortodoxia noastră a fost crucea fără de care rumânul nu începe nimic, fapta bună singura mândrie a omului pe plaiurile noastre; a fost lupta pentru apărarea pământului pe care ne-a așezat Domnul, luptă după care Ștefan zidea câte o biserică și postea patru zeci de zile; a fost munca ce înfrătea ca și lupta odinioară, pe rumân cu slujitorul Domnului, în toate zilele muncitor și el, în caz de atac dușman luptător și el și nici odată funcționar al statului ca azi; au fost mormintele ce străjuind locașul Domnului aminteau creștinului credința lumii celei adevărate ce va să vie, credință mai veche pe aceste pământuri decât creștinismul; a fost înfășit locașul Domnului, modest și el ca și sărăcia vieții noastre; au fost apoi icoanele în jurul cărora a prins să se sintetizeze toate dibuirile artei populare către realizarea plastică a frumosului; a fost cântecul sfânt ce dela o vreme s'a deosebit de hieraticul cântărilor bizantine spre a inflori în cântecul de toate zilele; au fost sărbătorile în jurul cărora s'au înfiripat nedeile și alături de care au înflorit cele mai frumoase gânduri în colinde și vicleime; a fost și teama de forțele superioare ce determină viața omenească, forțe personalizate încă de mitologia populară precreștină; și au mai fost încă și sfinții protectori ai rumânilor în toate rosturile vieții lor, sfinți între cari s'au strecurat atâtea amintiri a vieții spirituale precreștine, amintiri pe care biserica populară izvorînd din sufletul maselor nu le-a înlăturat, ci încorporându-le le-a sancționat ca și pe sfinții cei adevărați, cu rugăciunile sale spre a nu rupe unitatea spiritului popular, unitate singură ea creatoare de valori morale.

Ortodoxia noastră populară a fost o unitate pe care de tim-

---

puriu a trebuit s'o cunoască atâți pribegi, boieri sau stăpânitori, dintr'o țară în alta; a fost o unitate care s'a manifestat conștient chiar atunci când probleme etnice nici nu se puteau imagina. Domni și boieri munteni vor ridica în această conștiință biserici și mănăstiri în sudul Ardealului; Ștefan care cucerește de trei ori Țara Românească fără să se poată gândi la așezarea stăpânirii sale aci, va crea pe plaiurile Ardealului Episcopia Vadului dependentă de Suceava; negustorii Sași ai Brașovului nu vor pregeta să puie bani și muncă în cărțile sfinte românești în momente în care slavonismul oficial stăpânea încă biserica Moldovei și a Țării Românești, numai pentru că ei cunoșteau unitatea românească a bisericii populare din cele trei țări.

Biserica în care slujba oficială din cauza limbii streine nu putea fi creatoare de valori morale, a fost totuși izvor de energii etnice prin legăturile sale cu viața populară; menținând prin textele slujbei sfinte numai o iluzorie și formală legătură panortodoxă, a fost din contră centrul unei mari unități naționale. Biserica împiedcată de a deveni în forma sa oficială, ca la alte popoare, izvorul forțelor culturale, și-a concentrat în adâncul etnicului toată viața sufletească, constituind astfel marile rezervoare de energii spirituale ale acestui neam. Căci să nu uităm că arta românească în tot ceea ce are ea mai nobil, mai reprezentativ în tot ce dă ea notă specifică culturii umane chiar azi pornește numai din acel tezaur acumulat în vremuri trecute de biserica populară. Să nu uităm că muzica românească, în cele dintâiu valori ce reprezintă o notă națională integrată ritmului european, s'a născut în opera lui Sabin Drăgoi din cromatica colindelor sfinte. Să nu uităm că pictura lui Grigorescu, cea dintâi victorie plastică a neamului nostru s'a născut printr'un iconar.

Din nevoia impusă de spiritul individualist al neamului nostru de a-și deosebi cătuși de puțin haine și casă, — atât cât permitea mijloacele reduse ale unei vieți hârțuite ce trebuia pe deasupra să-și creieze ea singură totul căci la vecini nu putea găsi dezvoltarea unei forme superioare de cultură, — s'au născut primele elemente ale artei populare: creștătura în lemn și bogatul colorit al fotelor și velințelor, cari, o putem afirma categoric moștenesc străvechi modele trace ce s'au impus și slavilor balcanici. Dezvoltarea creștăturii în lemn, ajunsă sub influențe streine poate în Muntenia la minunate realizări cari s'au cristalizat în Moldova într'o adevărată sinteză etnică, arată lămurit ce comori s'ar fi putut naște din tendințele artistice etnice dacă soarta le-ar fi putut da alături de prilejul de dezvoltare și izvor de influențe superioare.

Între manifestările psihice ale omenirii forma literară cea mai străveche, cea mai primitivă o ocupă fără îndoială proza, basmul și legenda ce-și trag obârșia din capitalul sufletesc comun omenirii; poezia reprezintă din contră o cucerire etnică, căci ea rămâne înainte de toate o manifestare specifică a sufletului național, Astfel că, ușor poți deduce din nuanțele psihice ce domină poezie populară, fondul sufletesc din care s'a născut acea poezie.

Literatură satelor românești din care excludem proza, element de circulație europeană, vedește cu ușurință cercetătorului o notă caracteristică deosebit de semnificativă pentru cel ce vrea să stabilească valorile sufletești ce au înflorit în lumea noastră rurală.

Într'adevăr poezia noastră populară care nu cunoaște o înflorire deosebită a epicei se caracterizează în primul rând prin seninătate, seninătate ce-și găsește ilustrația caracterizantă pe deplin în poezia păstorească și mai ales în acea minunată „Mioriță”.

Pentru ca să se nască epicul, trebuie ca sensibilitatea națională să treacă printr-o mare încercare; poezia epică e condiționată de amintirile unor suferințe etnice. Iliada retrăește războiul grozav ce a despărțit îndelung două ramuri ale a celuiiași popor. Nibelungii s'au frământat în vremuri în care Germanii împinși dela Elba de Slavi erau ținuți în frâu la Rin de legiunile romane; Chanson de Roland s'a născut la Roncevaux; eposul sârb pe Câmpia Mierlei.

Nici când viața satelor noastre nu a fost amenințată în însăși existența sa. Au venit Romanii s'a făcut una cu satele noastre. Vârtejurile barbare n'aveau ce lua dintr'o sărmană viață rurală ce le era și lor trebuincioasă pentru munca pământului, streină de firea lor. Slavii au însemnat numai o nouă înfrățire cu spiritul locului. Mai târziu războaiele și prădăciunile au fost numai valuri trecătoare, căci nici odată nici chiar statele, dar satele adică etnicul, n'au fost amenințate în însăși existența lor. Din contra acolo departe, la țară s'a putut păstra o viață streină detot ceace aduce la orașe valorile streine, cari ca și orice val ca valul se duceau iarăși. De aci seninătatea poeziei noastre populare, care nu oglindește decât seninătatea nealterată a sufletului românesc, important capital pe care din generație în generație ni l-a transmis trecutul prin lumea satelor.

Și acum în pragul paginilor ce vor avea să arate cum vitalitatea satului românesc a creat statul, acumă cu mult înainte de a arăta cum în domeniul politic sănătatea societății românești a depins întotdeauna de sănătatea satului, câteva cuvinte despre rolul lumii rurale în conservarea ființei psihice a neamului.

De trei ori alături de stat etnicul nostru a fost amenințat în însăși originalitatea sa de forțe culturale superioare. Mai întâi slavonismul a cucerit stat și biserică împiedicând dezvoltarea oricărui fenomen cultural național; mai târziu grecismul dispunând de stat a cucerit și întreaga societate organizată punând în cumpănă fenomenul românesc ce la slăbirea slavonismului se înfiripase, și în sfârșit mult mai târziu, aproape de zilele noastre, o pătură conducătoare ce moștenea un fanariotism întârziat și își crea o burghezie eterogenă a impus forme streine de origină apuseană fără nici o legătură cu spiritualitatea noastră etnică. De trei ori specificul etnic și posibilitatea de dezvoltare națională, a fost scăpat de lumea satelor, care imensă și anonimă, s'a păstrat sub superficialitatea claselor conducătoare, nu numai neatinsă dar așa cum vom vedea și în vecinic progres pe drumul afirmărilor naționale.

ANTON BALOTĂ

ÎNMORMÂNTAREA

Înmormântarea Susenii din Secătura nu prea atrase lume multă, după cum se întâmplă de obicei la astfel de ocazii triste. Din Plopeni luară parte abia câteva rude mai îndepărate, în majoritate femei. În schimb, locuitorii din Secătura, până la unul, împreună cu cei mai mici ai casei chiar, se traseră încet spre casa moartei, înainte cu ceva de timp, când aveau să sosească „fețele bisericii“.

Aceștia se iviră în curând.

Doi bătrâni, de ani îndelungați, aceeași, târau pe umerii lor slabi câte un prapor uriaș: unul negru, altul verde. Culorile jucau în zare, ca două pete neplăcute și faldurii postavului spânzurat de rudă, fluturau încet în adierile aerului de toamnă...

Vremea era liniștită, dar închisă și posomorâtă. În văzduh circularu semne și vești, din cari nu se putea cunoaște încă deplin, dacă are să ningă sau are să plouă... Pământul era desfundat. Chiar și pe țelini te cufundai mult cu ciubotele în pământul înfioat de apă. Pădurile vâjâiau în surdină. Din bogatul lor frunziș, tot ce le mai rămăsese, erau câteva bucăți de flamuri de aramă zdrențuită și sgâlțâiată, ici și colo și la tot pasul, cât poți cuprinde cu ochii înainte. Tulpinele drepte și tăcute, ca niște gigantice lumânări, începând de jos, aproape din vale, îți oferiau o priveliște cu adevărat impunătoare.

O, ce făcere dumnezeiască! O, ce măreție în această împrețire și așteptare mută a naturii, după care nu știi de are să ningă sau vrea să plouă!?

Tot timpul cât a ținut calea până la casa moartei, diacul, Ion Sărindar, a povestit cu aprindere, cu însuflețire, o istorie a lui din tinerețe, pe aceste locuri. Ilie Măgură însă, preotul, a reținut de tot puțin, din câte spunea vrednicul tovarăș.

Gândurile lui erau aiurea. Apoi mai erau ceva nesuferit în felul afectat de povestitor al diacului, ca și faptul că această istorie o repeta pentru a cine știe câtea oară...

Ajunși la casa moartei, mai mult de formă, se șterseră pe iarba deasă și uscată dela poartă și repede făcură preparații pentru începerea prohodului.

În ograda care da în câmp erau așezate stângaciu, la loc potrivit, o masă și două scaune cu spate: unul pentru popa, celalt pentru diac.

Din bucătăria de vară apărură ochi înlăcrimați de fum, femei având merindări albe atârinate înainte: bucătăresele de ocazie. Clopotarul le dădu la o parte și-și puse jar în căjuia dela cădelniță, trase capacul înșirat în cele patru lăntușuri și ieși grav, făcând să se răspândească în jur un plăcut miros de tămâie. Și fețele bisericii intrară în casă.

Moarta sta întinsă în sicriul de scândură de brad fără capac. Era gătită în hainele din tinerețe, cămașă cu ciupag mohorit și mâneci cu fodori de dantelă. O lumânare subțire din ceară de casă, încolăcită de mai multe ori în spirale cu figuri, ardea sfioasă și tremurătoare la capul celei încremenite pe veci.

Bărbații se descoperiră, femeile se traseră la o parte, bocitoarele răgușite se opriră ca la o comandă.

Preotul sgudui cădelnița în stânga, apoi în dreapta, înăbușind cu fumul de tămâie mirosul greu de mort și începu cu viers jalnic:

— „Indură-te spre noi, Dumnezeuule..!

Diacul isbucni îndată trăgănat pe nas, cu un accent de jale totuși, însă peste măsură de îngâmfat în glasul lui:

— „Doa-oa-nea indu-u-ră-ă-te spre noi..!

Rugăciunile rituale se făcură iute. Preotul stropi moarta cu vin, o afumă cu tămâie și se făcu „scoaterea din casă“. Când trecură pragul tinzii, o puternică explozie neașteptată îi făcu pe toți să tresară. Preotul acum auzi mai întâiu așa ceva și nu-și putu da seama ce să fie. El se aplecă spre diac:

— S'a spart un vas de lut de către ai casei, pentru ca să nu se mai întoarcă moarta...“ îl lămuri acesta.

Afară modestul public se aranjase de sine, după o ordine moștenită din bătrâni: deoparte și de alta a preotului, cei doi prapori păziți de purtătorii lor. Praporii erau acum decorați cu câte un frumos ștergar alb și cu câte un colac de grâu... De celelate trei părți ale sicriului, se apropiară femeile cu șorțul la ochi, bărbații cu pletele lungi, bătrânii sfârșiți, serioși și cufundați cu evlavie în cuvintele și în melodiile armonioase ale cântărilor... Și ce mai cântări, și ce mai melodii! Tristețe și înțelepciune condensată în ele de mii de ani, pe vocea cam slăbită a bietului cântăreț, inspirau asistenței o profundă reculegere:

„Cu adevărat deșertăciune sunt toate
Și viața aceasta este umbră și vis
Că în deșert se turbură tot pământeanul
Precum a zis Scriptura,
Când dobândim lumea
Atunci în mormânt ne așezăm
Unde împreună sunt imcărații și săracii...
Pentru aceasta, Hristoase Dumnezeuule,
Pe serva ta aceasta mutată dela noi
Odihnește-o, ca un iubitor de oameni...“

Convoiul ce se formă pentru a petrece pe lelea Susană spre „lăcașul de veci“, câliva pași mai sus de gospodăria, pe care și-o părăsia pentru totdeauna, avu în sine ceva mai jalnic și sfâietor decât toate. Îndărătul sicriului simplu, urmă cu ochi turburi, cu capul pe care nu-l mai acoperise de trei zile, Pavel, unicul fecior și copil al Susenii, întovărășit de lumea cealaltă, femei, bărbați, copii... La urnirea convoiului, care îi făcea impresia unei smâncituri de instrument înfipt în carne vie, la scâncetul pițigăiat al bocitoarelor, la acordul insuflător de întristare al clericilor, la falfăitul praporilor învântejiți de-o boare domoală și la loviturile lugubre ale ciocanelor, cari bătură cuele în scândura capacului de sicriu, — căi-

nele casei, într'un corn de șură, a scos un urlet amorțiu, iar Pavel a izbucnit într'un răget elementar :

— A-a a, nu mă lăsați! Și-și duse amândouă mâinile în dreptul ochilor.

Pe urmă sicriul fu asezat în groapa galbenă, de lut, lucrată cu meșteșug. Fețele bisericești își împliniră datorința și aici, apoi își împăturară cărțile și crucile; preotul își desbracă patrafirul și felonul de catifea neagră, aruncă și el, după obicei, o mână de pământ în groapa ce se căsca încă largă și cobori încet printre pomi, urmat la pas de diac și de clopotar. O clipă lumea făcu la fel. Apoi groparii începură să arunce din greu, pământ peste sicriu, astupându-l repede-repede, parcă s'ar fi temut să nu-l scape. Pavel gemea, sfârșit. Întâia dată i se arătau înaintea ochilor lui singurătatea și părăsirea ce-l așteptau în toată proporția lor.

Slujba pomenei se făcu într'o atmosferă mai ușoară. Diacul și aici se întrecu pe sine însuși... Luminițele de ceară clipeau misterios, pâinea și vinul legănate de mâinile tuturor, simbolizând jertfa de sufletul moartei, jucau ritmic în aer, însoțite de cântecul rânduît :

„Unde umbrește darul tău, Mihaile Arhanghele...”

Preotul încheie cu o rugăciune și toți se așezară la masă, ospătându-se lacom din bucatele ce așteptau în străchini...

Afară, pe la ferestre, jucau funigiei cu miile și fluturii mărunți de întunec. Pădurile, cu uriașele lor umbre arătau limpede scurgerea timpului și grabnica apropiere a inserării.

— Bine ne-am purtat, — legă un început de vorbă diacul, sorbind cu poftă din o farfurie de porțelan.

— Am început de vreme și totuși am dat în noapte, — răspunse preotul, și se întoarse îngrijat spre geamurile mici.

— Lasă părinte, nu fi îngrijat. Ajută Dumnezeu să ajungeți în pace acasă. Căruța și caii stau gata. Cât ai bate în palme vă pun în Plopeni. ...Că ce-i de aici până acolo? — O palmă de loc, — se amestecă în conversație un moșneag cu fața iradiată de-o sănătate surprinzătoare, având numai pieptarul peste cămașă.

Și masa deveni aproape veselă. Pe fețele turburi o clipă ale participanților la întreaga ceremonie a înmormântării, se înstăpâni încetul cu încetul o liniște și o ciudată împăcare lăuntrică. Concreșcuți parcă în aceeași bucată cu natura însași, sufletul lor roeglindea ceva din măreția, din nepăsarea și marea trecere a ei...

Astfel se începse un schimb de vorbe cu pășanii, cu glume, cu istorioare și peripeții de un oarecare interes. Toate, dar toate, transpirând sănătate, și încredere în viața viguroasă, elementară. Aripa morții ce a falfăit o după amiază peste capetele lor, a fost mai mult o umbră de vară peste un câmp în soare.

...Târziu, întunecul se înstăpânise bine pe de toate părțile, când „oamenii bisericii” se așezară în cărucioara lui Pavel și porniră, vijelios, spre Plopeni.

Și deoparte și de alta, pe coastele prăpăstioase, copacii tineri și creșcuți în laturi, jucau în vânt...

ION CODRIN

DIN POEMELE LUI ADY

Marea din poveste

Mi-e dor să-mi îmbrobod și eu fruntea
Cu nori, cum toamnei i se 'nchid fereștile
Viața cea aveau să nu mi-o mai sfâșie,
Să treacă peste ea 'n galop poveștile.

Să am o barbă de-o sută de stânjeni,
În gură niciun dinte, obraji-pustiire
Să-mi fie inima o mare pitică,
Gigantică ceea din închipuire...

Mi-e sete să mă pot ascunde în neguri,
Mi s'a urît să mai aduc vorba de mine,
Se-adună 'n juru-mi norii și poveștile,
Se 'ngrămădesc pe frunte și-mi fac bine.

A fost odată, de-o sută, de-o mie de ori,
Un Făt-Frumos cum nu ne-au mai spus de-atunci veștile,
Semeț plecă să se măsoare 'n lupte cu bălauri
Și... hm! hm!... l-au înghițit în marea lor poveștile...!

Furtună de primăvară

Furtună de primăvară
Ca un răs de fecioare
Imi aruncă 'n ochi petale...
Li-e ușor pomilor în floare,
O pot face crengile 'n Maiu

Pomii rămân mereu pe aici,
Lor asta li-e singura țară
Și la anul vor înflori iară...
Dar eu cu primăvara ce-a apus
Cu rădăcini cu tot m'am dus...

În furtuna de primăvară
M'am oprit ca un semn de 'ntrebare:
Încotro mă va arunca
Acest vânt, această risipă de flori,
Această măreață și tristă scuturare!?

În podgoria anilor evaporăți

În podgoria anilor evaporăți
Fac chef... feciorelnic mă 'mbie
Proaspăt cântec de cules de vie.

Mă bate ploaia rece de plumb
Eu îmi încunun fruntea 'nclinată
Cu frunze de vițe, cu foi de porumb.

Caut urma strugurilor culeși
Îmi târâsc, după mine ulciorul, beat,
Și urc mai sus, mereu mai îngâmfat.

Pe culme, poate, mă opresc în lună
Îmi sparg de pământ ulciorul cu vin
Și tuturora vă strig noapte bună!

Rămas bun Gloriei...

Nu vă convin... E bine... Să între favoritul,
Bucuros îmi spânzur în cui liră și credință
Obrazul îmi roșește puțin... Eu și Gloria?!
Să vină falșii țărani lălăind din cavale,
Să vină tinerii bătrâni și fonfi,
Să vină flăcăii de cultură subțire...!
Nici nu mai știu ce s'a 'ntâmplat cu mine,
Dar ce prețuește-aici o biruință?
Și eu m'am îmbiat în mii de fețe
Ca o fată bătrână. Phiu. Dar s'a isprăvit.

Eu ucenic al unei gloate de țali isteți,
Lacheu în livrea bătătoare la ochi,
Erou în luptă mică pîntr'o pâine,
Să alerg după grații eu, cel născut să le distribui?
He, mai bine răzimat de-un strașnic ifos
Să surăd în paltonul ros la coate
În vreme ce face piruete și cheamă
Cucoana Glorie, această femeie isterică...
După ea cățeloi. Frumoasă pasiune, nu-i așa,
Cu aceștia laolaltă, nu, nu, vă mulțumesc...!

Casă mică

Grinzi afumate, pereți văruiți,
Casa noastră dela țară
De ce când stăm numai noi doi de taină
Ni-e vorba amară?

Ca 'ntr'o mare și ușurătoare spovedanie
Putredele-ți lemne
Iar dacă privesc afară 'n noapte
Parcă mii de umbre îmi fac semne.

Și câte nu ne-am putea spune unul altuia
Din al vieții val —
Auzi cum văietându-se alunecă zăpada topită
Pe scocul de metal. . . ! ?

TEODOR MURĂȘANU

C R O N I C I

IDEI, OAMENI, FAPTE

Scrisori din Paris (Primăvara în Quartier)

Pentru intelectualitatea franceză de azi, de ieri și de totdeauna „quarter” înseamnă *quartierul latin*, cetatea școlilor și a spiritualității parisiene. Nu mai e pentru nimeni un mister că la Paris, ca în oricare metropolă cu tradiții și trecut glorios, fiecare cartier își are mentalitatea lui, după cum fiecare poet, conferențiar sau muzician își are publicul său. Diversitatea, rafinăria, în sens bun, și constanța gustului imprimă acestor cercuri de participare socială ierarhia unor structuri suple în care poți celi fața interioară a popoului. Realitatea acestor cercuri sau *familii spirituale* sunt valabile deopotrivă pentru consumatorii și producătorii bunurilor spirituale. După cum găsești un *public Valéry*, unul *Enescu*, unul *Maurras*, unul *Mauriac*, vei găsi o familie de pasionați cercetători ai *Comunei*, ai *Revoluției* sau *pascalieni*, *cartezieni*, *flaubertiști*, etc. Nu numai fiecare eveniment sau epocă istorică, dar fiecare spirit mare și fiecare problemă își are familia de cercetători și publicul de admiratori Bineînțeles, această diversitate în profunzime și în suprafață nu înseamnă împrăștiere și risipă de eforturi, ci mai de grabă unitate în multiplicitate. Pentru ochiul deprins cu intuițiile de ansamblu, sinteza se rotunjește dela sine.

Dacă aceste constatăzi generale sunt valabile pentru viața intelectuală a Parisului, sunt cu atât mai proprii *cartierului latin*, în ale cărui clădiri vechi și afumate s'a refugiat parcă spiritul culturii amenințat de mașinism și standardizare. Iertați-mi expresia paradoxală, dar nu știu cum, am impresia că această frunte a Parisului este un colț de *eternitate temporală*. Totul este vechiu și nou, totul bătrân și tânăr în același timp. Tinerețea vieții, cu toată frenezia vârstei, ai impresia că împlinește altă slujbă aici decât în altă parte, mai importantă, mai decisivă. Cartierul Latin nu există fără studenți și studente, fără profesori, fără școli, într'un cuvânt, fără tineretul școlar. Cele două permanențe ale Cartierului sunt studenții și le Jardin du Luxembourg.

În afară de privilegiul tinereții, cartierul Latin deține și prestigiul spiritualității. Iată ce scrie cel mai viguros expert francez de azi, André Suarés: „Malul stâng (cartierul e așezat pe malul stâng al Senei) este malul cel bun. Trec punțile și le rup în urma mea. Iată că regăsesc orașul cărților și casele de studii, savanții și preoții și iubirea gânditoare care apără locurile sfinte ale occidentului împotriva barbarilor: Sainte-Geneviève pe colina sa își pleacă fața de regină totdeauna tânără pe oglinda Senei. Acolo, cel puțin, între Notre-Dame și Parnasse, mai este un aer respirabil pentru gândurile înalte. Se poate că și din vâlmășagul impur, te poți plimba uneori pe străzi liniștite, se poți merge cu pași înceți, dimineța,

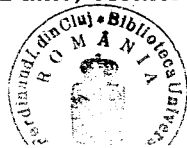
prin le Jardin du Luxembourg, înflorită de visuri și de îndrăgostiți. Totul, aici, nu este un târg de plăceri, în arena banilor mulți. Aici se mai poate crede încă în voluptatea secretă care nu se poate lipsi sufletește și trupește de răgaz și de retragere. Iată-mă întors pe malul cel bun“.

Și la acest elogiu se adaugă cuvintele lui Albert Thibaudet, omul de unică ținută intelectuală, nu demult decedat. „Malul stâng este provincia Parisului, și el este partea inimii, inima este aici. Tinerii provinciali vin la Paris nu ca Rastignac prin Montmartre, ci prin Montaigne Sainte-Genovieve, prin liceele sale mari, Sorbona sa (odinioară prin Saint-Sulpice, acest Luxembourg clerical). Aici ei aduc, pentru circulație și lumină, rezervele de economie provincială, substanța pământului și durata franceză. Stendhal vine din Dauphiné, Taine sosește din Ardennes, Renan debarcă din Bretagne, Barrès descinde din trenul de Nancy. Când apăreau „*les Déracinés*“, în 1897, în *Revue de Paris* îmi luam masa de student la un negustor de vin din strada Monsieur-le-Prince. Barresian din liceu, unde citeam cu înfrigurare *Un homme libre* în timpul orelor de matematici, această reînoire a lui Barrès, acest contact direct și arzător cu sufletul tinerimii franceze mă minunau; câțiva camarazi de masă împărtășau gustul meu“.

Iată, așa dar, că în „quartier latin“, în „pays latin“, pe Boulevard Saint-Michel, unde poetul Ady a surprins toamna furișându-se în Paris, în spațiul cuprins între Seine, rue du Bac, la Montagne Sainte-Genevieve și la rue du Cardinal Lemoine, călcăm pe pământ sfânt. Sfânt prin tradițiile sale cărturărești și sfânt prin spiritualitate. Nicăeri în lume poate, cu excepția Athenei lui Socrate, nu există un petec de pământ înflorit de mai multe visuri, de mai multe gânduri înalte și de mai multe pasiuni nobile. La fiecare colț te așteaptă o surpriză, din fiecare fereastră ai impresia că te privește umbra augustă a unui spirit mare, fiecare piatră înmărmurește un gest demiurgic. Îți vine să crezi că totul, oamenii cei noi și casele cele vechi, sunt în slujba vecinicii.

Te cuprind fiorii când te gândești că bătătorești urmele celor mai strălucitoare glorii franceze, te cuprinde evlavia când intri în localurile vechi și neîncăpătoare unde au discutat Voltaire cu Rousseau, unde-și scria versurile Verlaine, și din otrava căroră, ca nufărul din tină, s'au născut *Florile Răului* ale lui Baudelaire. Toate îți se par aici mai mari, mai calde, mai intime.

Sunt alte cartiere mai frumoase la Paris, mult mai frumoase, mai elegante și, hai să zicem și noi, mai moderne, Nici unul însă nu invită la meditație și studiu ca cel latin. Nici unul nu gălăie de atâta spiritualitate. Aici te simți mai aproape de Montaigne, de Pascal, care și-a purtat pe aici suferințele, gândurile geniale și sfințenia; aștepti să te întâlnești cu figura imperială a lui V. Hugo, cu Lamartine, cu Renan, te năvălesc de pretutindeni cuvintele înflăcărate și neliniștitoare ale lui Barrès, și împotriva realității crude, te oprești la fiecare colț de stradă să surprinzi discreția lui Maurras, înseninat de Mistral, Dante, Homer și Crinul Franței și tulburat de

grijile Cetății.

Toate aceste prezențe auguste iau trup de lumină și de tinerțe primăvara. Am văzut Cartierul toamna, iarna, farmecul lui este însă unic primăvara, când Grădina Luxembourgului devine leagăn de verdeață pentru tineretul studios al Franței.

În diminețile duminicale, când liniștea e stăpâna suverană a Luxembourgului și în după-amiezile primăvărine, Cartierul asistă la împlinirea unei taine: *logodirea tinereții cu vinul vechiu al spiritualității*. Moment rar sub soarele lui Dumnezeu.

Paris, Aprilie 1937.

GRIGORE POPA

Amintiri despre Lucian Blaga

L-am cunoscut în Septembrie 1906, începând amândoi liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Eram 60 de inși în clasă, dintre cari Blaga părea mai răsărit și avea o figură mai distinsă. Cum era din părțile Alba Iuliei (din Lancrăm, lângă Sebeș), iar părinții noștri fiind prieteni, ne-am apropiat foarte firește.

Dar, ceea ce a legat definitiv prietenia noastră, pe care nici un val al vieții n'a putut-o clinti până astăzi, a fost următoarea întâmplare: Era în cl. IV de liceu și pe lângă predilecția pentru lectură, mai răsfoiam și ziare. Un grup de elevi, cari locuiam împreună, aveam abonat ziarul „Tribuna” dela Arad. Într'una din zile zăresc, în foiletonul Tribunei, o poezie de trei strofe iscălită Lucian Blaga. Iată poezia, apărută în numărul 89 al Tribunei cu data de 8 Mai 1910:

Noaptea

*Și în deșert se luptă ochii
În lacrimi să cuprindă zarea.
Căci întuneric mi-i înecă
Și mi se tulbură cărarea.
Mi-ești drag'acum, tu noapte sfântă
Cu plânsul tău domol de stele.
Căci porți în firea ta curată
Comoara visurilor mele.*

*Din înălțimile albastre
Incet o rază se desprinde,
Prin negură tăindu-și cale.
Și-o jale-adâncă mă cuprinde,
Că-i văd trudita sbuciumare,
Să afle rostul meu pe nume,
Și lupta ei neconținută
În calea mea să mă îndrume!*

*Știam odată graiul razii...
Îl deslușam din plâns de stele,
Dar mor acuma în adâncuri
Și graiul razii-l duc cu ele...
Eu le primesc cu 'nduioșare
Cum licărind se sting tăcute
Și-ascult cum picură din slavă
Povestea dragostei trecute...*

Dau și poezia apărută în acelaș ziar, cu data de 26 Martie 1910, care, iscălită L. B. Brașov, bănuim că e scrisă tot de el:

Pe țärm...

*Vă pierdeți voi unde pribege...
Și jalnica voastră doinire
Se stinge, ca 'n suflet de fată
Întăia ascunsă iubire.*

*Se sbuciumă codrul sub vântul
De toamnă și basmul și-l curmă,
Iar freamătul frunzelor moarte
Vă cântă cântarea din urmă.*

*Cu mormurul vostru deodată
Se pierde speranța strigării,
Gemută din piepturi zdrobite,
Departate... în marea uitării...*

Cum locuiam în apropiere, am alergat și l-am felicitat, iar el, cu mâhnire, mi-a spus: „Ce curioși sunt colegii, nu le vine — se vede — să creadă c'am scris eu”. Generozitatea mea pecetlului definitiv prietenia și deschise un suflet frământat de planuri literare.

La cursuri, îmi aduc aminte că uimea pe profesori de originalitatea răspunsurilor pe cari le da. Și în vreme ce clasa și îndrepta admirația spre mușchii atletici ai unor colegi, bănăiam în sclipirea privirilor lui un joc de flăcări deasupra unei comori.

În clasa IV am întemeiat o societate literară, alegându-l pe el președinte. Începuse să-l pasioneze problemele de știință și de filosofie. Ne vorbea despre planeta Marte, încerca să ne dovedească existența vieții acolo. Parcă îl văd și acum, la tablă, cum desemna canalele din Marte. Cu timpul, era pasionat mai mult de problemele filosofiei (Conta, Schopenhauer, Höffding, Bergson), spre care-l mânau și înclinările ereditare. Tatăl său, Izidor Blaga, preot în Lan-crăm, plin de necazuri și de copii, era, cum l-a numit prof. I. Lupaș: „Un preot cu păr de argint și minte de aur”. Cunoscând bine limba germană, împrumuta cărți de filosofie dela un preot reformat din Sebeș, care studiasse în Germania. Citea mult, chiar în altar, în cursul serviciului religios, în vreme ce se cânta la strană.

În 1912 a publicat în „Convorbiri Literare” un studiu asupra lui Wundt, iar în 1913 un foileton în ziarul „Românul” despre Bergson.

Terminând liceul am intrat amândoi la teologia din Sibiu, în Septembrie 1914. Preocupările noastre literare și filosofice fiind mai intense, fatal ne-am izolat de restul colegilor. În fiecare seară, în biblioteca seminarului, Blaga ne ținea cursuri din istoria filosofiei renașterii, după H. Höffding. (Păstrez și acum caietul cu însemnări). Eram împreună: Blaga, Colan, Roșca, Oțetea și eu. Munceam la societatea literară și, pasionați de probleme o ducem în interminabile discuții. La o ședință festivă a societății literare, Blaga a citit un studiu despre H. Bergson, iar eu am declamat „Către Pace” de Cerna. În acest timp Blaga nu mai scria versuri. În 1917 ne-am despărțit, după ce 11 ani am fost colegi de bancă; el plecând la Viena, iar eu la Budapesta. La Viena a întâlnit pe Cornelia Brediceanu și a fost atins de un puternic val sentimental. În trupul lui firav s'a aprins focul ce-i radia în privire... și-a început, din nou, să scrie versuri.

Il vizitam, vara, la Sebeș, unde se retrăsese mama lui văduvă. Ce bătrână frumoasă! Par'c'o aud dojenindu-l, că i-a umplut casa cu tablouri, de cari, ce-o să zică lumea? Căci Blaga, cu mult talent la desemn și pictură, lucrase o serie cu motivul Ledei. Lasă mamă, zicea el, glumind, c'o să te bucuri pentru suferința de acum, când vei vedea numele meu scris cu roșu în calendar.

1919 au apărut „*Poemele luminii*”, o clipă de mare bucurie pentru prietenii lui. Admirația și-a exprimat-o Nichifor Crainic (în ziarul „Dacia”: „La sărbătoarea Unirii, Ardealul nu vine cu mâna poală. El ne aduce poezia lui L. Blaga”).

În toamna anului 1919, la București, unde-mi terminam studiile, mă trezesc cu Blaga care venise să-și înainteze volumul la Academie, pentru premiere. A stat la mine câteva zile și-mi povestea întâlnirile cu Crainic, Vlahuță (care i-a spus: „D-ta ai o taină, mărturisește-o sincer”) și, mai ales, emoțiile ce le-a avut când a primit invitația din partea Reginei Maria, în casa doamnei Săulescu. Regina Maria citise volumul lui Blaga la Sibiu, căci i-l așezase pe noptieră d-na Bârseanu, soția profesorului A. Bârseanu, la care a dormit. La București era foarte nerăbdător să afle opinia lui Duiliu Zamfirescu și a d-lui Ovid Densusianu, despre volumul apărut. A d-lui Ovid Densusianu, apărută în „Viața Nouă”, știu că a fost foarte favorabilă.

Despărțiți prin rosturile noastre (el intrând în largul vieții, în diplomație, iar eu în strămoșarea provinciei), am păstrat totuși legăturile. Îmi cerea cărți și informații din țară, nu degeaba îmi zicea Eckermann, considerându-se pe sine, evident, Goethe.

Luminând planurile sale literare, las să urmeze rândurile unei scrisori, trimisă din Praga, la 26 Noembrie 1927.

„Ți-am primit corespondența din care reiese că ești în adevăr dispus să-mi stai în ajutor. Iată un lucru pentru care nimenea încă nu mi-a arătat vreo deosebită bunăvoință. Îmi reamintesc însă din bunele vremuri, din sfintele vremuri teologale, un cuvânt al tău, despre rolul lui Eckermann, pe care ai vrea să-l joci, și am toată încrederea că în adevăr îmi vei face serviciile întregi. E adevărat că ai putea să-mi dai o replică grozavă, așa cum una asemănătoare mi-ai dat odată: „Dragă Blaga, eu sunt foarte dispus să-l joc pe Eckermann, dar nu știu dacă tu vei fi în stare să-l faci pe Goethe. Dar să lăsăm aceste auto-ironii romantice și să revenim la chestie. Am nevoie de un studiu a lui Miron Costin, îmi vei trimite și pe Neculce, să văd ce scrie despre acel „Brătianu din cele trecute vremi”, în toamna aceasta n'am mai lucrat nimic, fiindcă au venit schimbările, transferarea (la Varșovia, apoi la Berna și în sfârșit, la Viena) și lucrul mult cu evenimentele din România. Incep însă să adun material pentru principala operă filosofică, a cărei idee o port în mine de vreo câțiva ani. Deasemenea m'aș apuca de-o nouă piesă. Să văd dacă subiectul ales mă va lega, sau nu. O sărutare unde se pune mirul”.

Când am trecut pe la Berna (August 1931) nu era acolo. Mi-a comunicat apoi, c'a fost în Sibiu, căci avea o fetiță, pe care a bo-

tezat-o cu un nume ticluit de el: Dorly. Entuziasmat, mi-a scris că va publica o operă de filozofie, care să fie o carte de căpătâi pentru toate generațiile. Cartea a apărut: „Eonul dogmatic“, după care au urmat, ca o întregire a sistemului său de gândire: „Cunoașterea luciferică“ și „Censura transcendentă“ legându-se astfel, numele lui L. Blaga nu numai de literatura noastră, ci și de istoria gândirii românești.

HORIA TECULESCU

Pictorul Nicolae Brana

Fără a avea intenția să lămuresc raportul dintre pictorul Brana și specificul etnic, raport atât de discutat, totuși trebuie să încerc o lămurire.

Cei ce-i pun în sarcină această atitudine, și-o justifică prin subiectele rurale din compozițiile sale. Nu consideră arta lui Brana ca atare, nici prin vreun sens interior de concepție, sau exterior de interpretare, nici printr'o normă tehnică adecvată unui specific românesc artistic. Din această alegere și clarificare apare o normă de stil: orice pictor care pictează subiecte rurale este pictor al specificului etnic. Aceasta pentru motivul că tocmai aceste subiecte sunt cele ce promovează pe pictorul Brana și n alte împrejurări pe alții, ca atare. Se poate admite, într'un spirit foarte larg al acestei acceptări, că un subiect abordat sistematic, deci intenționat și persistent, poate să acorde unui artist subtitlul de pictor al unui specific oarecare. Măsura în care însă subiectul poate defini o calitate plastică nu o atitudine, rămâne de văzut.

Când despre cineva spune că lucrează în mod specific etnicului nostru i se acordă, implicit, și calitatea deosebită de pictor dotat. Deci, se lasă în sarcina alegerii subiectului promovarea crezului estetic și'n plus, al valorii de artă. Și astfel o atitudine fixează o calitate.

Transpunând fenomenul plastic aici discutat, pe plan de istorie literară românească, și aducând în sprijinul cercetării „Semănătorismul“ putem găsi că n acesta, care conține de a fi cu însușiri etnice, apar trei calități specifice: 1) subiectul rural, 2) forma autohtonă, prin stil și lexic, și 3) sentimentul de dor, de amintire după locul de unde a fost desrădăcinat autorul sau personajul.

Revenind la pictură regăsim și n comparație aceleași calități; subiectul rural și sentimentul amintit, un singur lucru nu apare de deloc, *forma autohtonă*. Socotind condițiile de mai sus ca fiind cu valoare oarecum de dogmă, pe dată ce-am fixat un curent literar, un crez estetic, chiar și-o atitudine politică, credem că ele sunt valabile și aceleiași probleme transpuse în domeniul plastice. Dacă în literatură *forma autohtonă*, e evidentă și nu poate da naștere la confuzii, în plastică nu s'a studiat încă, și mai ales, nu s'a realizat nimic în această privință.

Deci, atâta timp cât un subiect rural românesc, este pictat cu sentiment românesc, fără însă să fie înfățișat într'o formă românească, nu poate avea valoare de operă de artă specific etnică.

Pictorul Brana, despre care discutăm în fond, se prezintă cu opera sa în această ipostasă. Ea corespunde celor două condiții, fără a fi însă și conformă cu cea de-a treia. Forma plastică românească nefiind încă decât o vagă noțiune, ea nu poate constitui apanajul niciunui artist.

Admițând însă, că forma pictorului Brana este românească, dânsul fiind român, nu corespunde decât unei naive formulări științifice. Specific rămânând în mod logic să fie, caracterul formal al etnicului românesc în general, deci ca formă de viață, nu caracterele formale izolate ale artiștilor plastici români, cari nu sunt la doi la fel.

Forma plastică în care Brana reprezintă opera sa picturală este, cu adevărat, o formă personală, o formă originală și nu lipsită de anumite însușiri, care ar putea forma cândva, într'un laborator de studiere a formei românești, elemente valabile și de preț. Sunt însă de-o așa mică cantitate și de-o așa redusă formă definitivă, încât ele nu au deocamdată puterea de-a promova o idee, și un concept estetic.

Rămâne o sarcină a pictorului Brana, cât și a celorlalți, de-a lucra în aceste sensuri, de-a cerceta atent, pentruca, opera lor, și cu aceea a esteticienilor și esteților să elaboreze cândva *dogma formei plastice românești*.

V. BENEȘ

CĂRȚI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Virgil Carianopol: Scrisori către plante

Poezia e înainte de orice chestiune de ritm... și înfățișat, de sensibilitate.
Octavian Șulțiu

Punem un motto acestei cronici, ca prin el, să încercăm o justificare a celor ce vom scrie mai jos despre poezia lui V. C. Mai ales că o apreciere critică trebuie mai întâiu de toate și pe deasupra oricăror contraverse, să fie justă. Justețea aceasta este greu de realizat: suntem oameni și oamenii au fie resentimente, fie simpatii. Criticii literari mai au în plus autoobligăția de a scrie despre cărți și „cantitativ” (sunt puțini cei cari fac altfel). Ori cantitativul, adăugat acestor inevitabile și omenești resentimente sau simpatii, dau ades fie o excesivă laudă la adresa unui autor, fie o nemeritată scădere altuia. Dar atunci, criteriul de apreciere al criticii: justețea de a stabili cât mai precis valoarea în sine a operei, devine o formulă teoretică, bună numai pentru manuale și pentru visători.

„Scrisori către plante”, ultimul volum al lui V. C. ni-l arată evoluat pe autor, mai ales în ceea ce privește esența poeziei: *sensibilitatea estetică*. Suntem alături de Radu Gyr când acesta află bogăția tocmai în simplitatea poeziei lui V. C. (vezi „Viața literară” an XI Nr. 8). Trebuie însă stabilit că și în „Scrisori către plante”,

V. C. are scăderi cari deși vizibile pe alocuri, nu pot împieta asupra valorii în sine a cărții. Dar *simplitatea* nu este redată frumos decât numai de un talent. Carianopol nu este un erudit al versului, nu este deci un tehnician al poeziei. Este numai un emotiv. Căci cel puțin, în ultimul său volum, partea făcută, căutată, potrivită, este minimă, Acolo este Poesia; așa cum se naște ea, în *primul rând* din spontaneitate, — nu din rimă, nici din organizare savantă și mai ales, nici din ritm. Dar să ne lămurim cu un exemplu:

Tu n'ai știut sborul păsărilor călătoare,
N'ai știut că pădurile pot să sboare.
Tu nu te-ai suit pe umerii zărilor pline,
Nu ți-ai ținut visurile lângă tine.

(Iosemări din Octombrie pag. 51).

Este ceva căutat în această strofă? Într'adevăr poate fi: *simplitatea*, dacă însăși viața n'ar fi percepută decât *numai* simplu de autor simplu și necăutat. Dar cât de frumos!

Sunt unii oameni care scornesc deficiențe acolo unde creația este asemeni liniilor drepte, punctelor simetrice, culorilor în ideală gamă estetic-vizuală. Aceștia desigur ar putea să afle insuficient un vers ca acesta:

N'o să mă mai tragă munții de mână până la soare

(Sămbăta de sus pag. 33)

inestetică o asemenea firească sonanță:

Iți mai aduci aminte de vremea aceia?

Mai ții minte Marie?

Lângă plopul din câmp odată

Iți crăpa gieptul de fetie

(Amintire pag. 71)

apoetică orânduirea frazică de mai jos:

...poarta

Se lovește tot schilodă și neliniștită de gard...

(Scrisori vechi pag. 18)

Dar noi credem că în elaborarea simplă a operei sale, V. C. nu s'a îngrijit nici de insuficiența versului său, nici de estetismul strofelor — estetismul tehnic, formal — și cu atât mai puțin de orânduirea frazelor în poem. Acestea toate sunt desigur greșeli, nu însă lipsuri poetice, emotive.

Il cunoaștem pe V. C. ca pe un nedreptățit de semeni, dar mai ales de sine însuși. Acest embrionar Panait Istrati al poeziei tinere, chiar acum când, de bine de rău, poate fi așezat într'un anumit loc în erarhia poeziilor noștri cei mai noi, lasă viața să treacă pe lângă el, rămâne un acelaș incorigibil al stelelor și al inchi-pirei luminoase, are aderențe exterioare cu Artur Enășescu și se mulțumește cu strictul necesar lutului ca să fie lut mișcător, de dragul gândurilor sale cu azur și icoane. V. C. gândește cu inima, nu cu creierul, — poate de aceea forma nu-l preocupă într'un grad înalt. Iar o poemă odată sfârșită, nu se mai ocupă de ea: o aruncă într'un sertar ca s'o scoată de acolo cineștie când vre-un prieten. Apoi V. C. este un desordonat. De aceea poate nu-l atrag lucrurile complicate, de aceea poate-i plac atât de mult copiii, de

aceea este un sincer al versului. Astfel fiind, putem bănuî, dacă nu înțelege, dece pentru V. C. poezia nu este un complex, nici cel puțin o închegare de elemente, căci ea însăși este un element literar. Iar poezia văzută astfel, ia aspect de sine stătător. Iar definițiile pline de prețiozitate și încărcate cu zorzoane stilistice, o fac să devie poate esoterică — un fel de formulă francmasonică ades neînțeleasă chiar de inițiați — sigur, babilonică. Și marii poeți ai omenirii nu au trecut dincoace *de vis* în poezie, dar nici dincolo *de șira spinării*, în viață.

Spuneam mai sus că V. C. scrie simplu. Însăși titlul ultimului volum ne confirmă acest lucru. Stilul epistolar al poemelor prin care poetul stă de vorbă cu cei duși, cei cari azi sunt *plante*, denotă însă și o conștiință a propriei valori. Iar pentru că autorul nu crede că emoția estetică, — izvorul acesta de foc, azur și versuri sublime, — ține o cale cotită, nu se pricepe să-și valorizeze material spiritul. De aci lipsa tehnologică și cea fizică. V. C. „bea aurora, nu plânge, nu blestemă” deși „peste viața lui tânără amintirile nu mai plouă” și deși „a culcat pe lângă garduri” toți cei ai săi” 29 de ani” 1).

Ca să exemplificăm această stare nu psiho-fizică, nici pur mintală, ci emotivă, am reproduce întreaga poemă „Rugăciune”, sau grupa „Ioana” din care desprindem :

Până la tine albesc zăpezile pe drum
Telegarii ajung fum,
Viziții se topește prin vămi,
Porumbeii gândului nu găsesc o bucată de pământ lin
Se întorc tot fără ramura de măslin.

Ioană, Ioană
De ce ți-ai împletit în păr cămășia olteană ?
De ce ai fugit din copilărie
Și ai trecut prin mine ca o apă vie ?
(pag. 17—18.)

Pe alocuri V. C. alunecă în elegie, cum face bine reușit în „Cântece pentru azi” și mai cu seamă în minunata „Sămbăta de sus”, din care rupem o bucată aurită :

Seară, cu lumini de castel singuratic
Trenul își falfăie cravata de fum zănic,
Peste Carpații gândului, troenit,
Mă întorc singur, obosit. . .

M'ai uitat Sămbăta de sus ?
Ai uitat soarele aruncat ca un ban la abuz ?
(pag. 33)

Dar deși versul nu este întru totul elegiac, se desprinde dintre zile, fără ca lectorul să-și dea prea bine seama, un svon trist, cu mari nostalgii, cu prezența acelor amintiri care ne aruncă mîntea cu zeci de ani înapoi, între mugurii și zâmbetul copilăriei :

Mamă,
Copilul de ieri unde este ?
Unde sunt zănele din poveste ?

1) Vezi: „Rugăciune de fum” pag. 42.

Cine mai știe să cânte
Codrii cu aripi frânte ?
Unde sunt eu care ascultând al vântului șuer,
Cu noaptea sprijinită 'n bătă, scoteam păsări din fluer ?
(Insemnări dintr-o toamnă pag. 56)

Noi știm că V. C. este un autodidact. Poezia lui se resimte — chiar în ultimul volum — de acest neajuns, care totuș este un mare semn de biruință pentru omul din V. C. Unele rime sunt afone. De pildă :

Oare întotdeauna am să caut viața ca pe un ton ?
Am să mă uit după ea, ca după-un avion ?
(Insemnări din Octombrie pag. 52)

Ideia, fericit expusă, este împietată de o rimă nefirească, (ton-avion), care totuș nu va putea să scadă prea mult din efectul poetic al versului. În volum am mai găsit încă trei sau patru asemenea neacordări. Dar aceste lipsuri, — pe care le atribuim unui grăbit curaj al autorului, decât unei stângăcii înconștiente, — nu pot influența prea-bunul ce — fără bunăvoință, dar și fără rancună — se poate desprinde din totul cărții.

Nu putem încheia cronică de față, înainte de a reproduce cele mai bune strofe ale volumului :

Bunico, aud ?
Umblă cineva pe peretele ud ;
S'au cățarat amintirile pe zid,
Ori drumuri noi se deschid ?
Intrebări de seară pag. 80

și mai cu seamă :

Nu, eu n'am avut pe nimeni,
Femeea mea este mizeria.
Sărut în vis, vacile care rumează viitorul
Și părul mamei alb ca Siberia.
Esenin pag. 80

Di profesor Rosetti editând la Fundația Regele Carol II. pe V. C., după ce la cealaltă editură strunită de d-sa (Cultura Națională) tipărise un alt vagabond : pe Stoian Gh. Tudor, se pare că înțelege destinul, inevitabilul destin al tinerei generații și încearcă să-l explice.

N. LADMISS- ANDREESCU

Emic Isac, Poezii ; George Popa, Plecarea spre Legendă (poeme) ; I. O. Suceveanu, De pe dealuri uitate ; Aurel Marin, Intrarea în pădure ; Ion Pillat, Caetul verde.

Poetul Emil Isac este un precursor al modernismului în Ardeal. Încă din 1908, adică în plină dezvoltare a poeziei semănătoare el publică volumul *Poezii*, impresii și suveniruri moderne, la Cluj. Iar dacă ținem seama de primele sale versuri din „Tribuna” dela Arad (1904) va trebui să-l considerăm aproape un precursor al poeziei nouă în genere.

Volumul *Poezii* publicat la începutul acestui an de către editura „Adevărul” (cu un portret de Jean Steriade) reeditează în cea

mai mare parte versuri din publicațiile mai vechi. Arta literară a d-lui Emil Isac a fost mult discutată încă dela început și 'n bine și 'n rău. Deobicei, în tojul literaturii semănătoriste ea a fost tăgăduită. Pentru acest fel de versuri s'au pronunțat părtașii poeziei de avant-gardă de atunci, Așa fel că Emil Isac este astăzi un scriitor consacrat, pe care aprecierile noastre îl vor lăsa de sigur nepăsător. Frământat de sbuciumul omenesc al sufletului, avântat spre viață, viața cu toate cele bune și rele ale ei, poetul Emil Isac cântă femeia, copilul, natura și misterele vieții :

Iubirea mea bătrână a înflorit în noapte,
Și-a chemat-o 'n brațe femeia cu clariv.
Era iubirea morții vorbită fără de șoapte,
Cântată de Lord Byron, uitată de Shakespeare... (Femeia prețioasă)

Este adesea o iubire obosită, plictisită :

Cu prețul vieții mele, cu trupul și cu sânge,
Am învățat că pofta de-a fi iubit*) e grea.
Femeia prețioasă în mine plânsu-și plânge
Cerându-și pofta vieții din tinerețea mea. (Femeia prețioasă)

Alte ori, o iubire obosită și blândă :

Imi așez capul pe sânul tău
Și simt că trandafirii lui fac dreptate,
Și uit tot ce este trist și rău,
Și inima mea cu inima ta se (?) bate. (Variantă)

Câte odată este însă sălbatecă, dar repede potolită :

Te iubesc cu dragoste de țigru,
Te iubesc cu blestem și cu rugăciune
Te iubesc pentrucă tot ce gura ta spune
Este cuvântul ce păcatul imbracă.
Te iubesc și te chem cu plâns și șoapte
Dar să nu vii, căci frumoasă de vei veni,
Te voiu gâtui în noapte. (Cântec)

Acest gând asasin este, desigur, măsura intensității iubirii. În sfârșit veșnicul dor de iubire se înfiripează și la poetul nostru sub forma chemării, resemnată și iertătoare :

Numai pe tine te iubesc, numai pe tine te doresc
Numai pe tine te aștept, numai pe tine nu te uit
Numai tu nu ești aici, numai tu nu te întorci,
Ploi și vânturi și nopți te-au răpit
Vino acasă 'n cuibul lăcut iartă-mi păcatul ce ți-am făcut,
Iartă-mi și gura ce te-a cerut
Brațul ce atăta te-a bătut.
Vino, căci inima e goală acum
Vino și cade (? = caz) în inima mea
Cum cade în nopțe o prea tristă stea. (Cântec)

Iată însă și-o expresie popular idilică a aceluiași sentiment :

Am fost azi noapte 'n pădure,
Și-am cules cu-o Zână mure.
I-am spus cântecele mele,
Și Zâna mi-a dat multe stele.

*) Ediția de față are deseori schimbări față de cele anterioare.

Iar când m'am trezit în zori
Au vestejit inimi și flori. (Cântec)

De altfel motive populare sunt destul de dese în versurile d-lui Isac. Ele îmbracă uneori într'o foarte simplă exprimare contraste de sbucium și înfrângeri ori renunțări dureroase înflorite mai târziu doar într'o reflecție rece, ca în acest frumos *Cântec*:

Floarea și steaua
Mult s'au iubit.
Noaptea întreagă
Și-au tot zâmbit.

Zâmbetul florii
Totuși s'a stins
— Steaua de-atuncea
Nu s'a aprins.

Versuri ca acestea ne recompensează față de altele ciudate, confuze, căutate.

Găsim și unele încercări original realizate de a varia versul, dându-i oarecare muzicalitate

Miroase a nuci unde te duci,
Stau corbii pe cruci,
Pe morminte...

Cad foile, udate de ploile
Noptilor de strajă
Se 'ntorc din munți oile.

Nu se întoarce soarele, al doile
Aducător de vrajă? (p. 61)

Păcat că adeseori găsim supărătoare neglijențe de limbă, pe care nici editura nu le-a scăzut cu grave greșeli de tipar și ortografie:

Apar ciudate și urite forme ca: „Pădurile haună” (p. 61), „Ingeri să te desmiardă”, (p. 60), „să o ști să-o deochii”, (p. 60).

„Și morărița cu sucnă roșie stăpânda după lăutari” (p. 11).

„Și creapă ranurii fagului” (p. 10).

„Am fost și eu de douzăzeci de ani și toamna o râdeam...”

„Plimbări până 'n zorii tremurinzii cu femeia” (p. 11).

„Și porți povara pe spate de tristă camelă” (p. 14).

„Și îngerii grijesc de stele” (p. 18)

„Urezul (= huhurezul?) își trimite plânsul și țipă lung cocori bătrâni (p. 67).

„Chelnărul, bătrân”, „Chelnăre bătrâne” (p. 74).

„Floarea ce ofilește fără albine” (p. 77) ș. a.

Trebuesc citate pent u o dreaptă prejurire a versurilor d-lui Emil Isac și alte poezii despre care nu e loc să insistăm:

Flori, frumoase flori... Cântece: („Pașii morții îi aud tot mai de mai de aproape), etc., *Cântec*: „Primăvara... flori... și soare”; *Cântec*: „Moartea este dulce vin”; *Unei mame părăsite*; *Cântec*: „Tot mai noapte-i noaptea...” *Am sărutat în piatră, Cântec de Spital, Doamna, Orașul*. Ultima poezie e inferioară ca formă celei din edițiile anterioare (Oraș bolnăvit: v. antologiile cunoscute, de ex. Pillat și Perpessicius sau Cardaș, „Poezii și Prozatorii Ardeleni până la Unire”).

Ne-am putut convinge că tânărul poet dela „Lanuri“ din Me-
diaș. d. *George Popa* este printre versuitorii de astăzi un adevărat
talent. *Plecarea spre Legendă* e o broșură de versuri publicată în
editura acelei reviste la sfârșitul anului trecut.

Poetul e conștient de sbuciumul creației. Ne-o arată și stră-
dania de a fi original, ceea ce câte odată duce la rezultatul con-
trar, cât și propria-i mărturisire:

»Prietenii, e atât de ușor să visezi

Și-atât de greu să scrii neafiate

Cuvinte 'n poem...«

(Poem pentru prieteni)

Trecând peste destule stângăcii, voite și nevoite, peste abuzuri
de formă și de limbaj (*clavecin, pur azur, vis: și... Paul Valéry*
face la fel, nu?), trecând, cu greu, chiar peste arghezismela de fond
și formă, cele mai ușor de imitat și pe care însuși maestrul nu și
le poate...

Ca: „al inimei melodiind ușure“ sau;

„De pildă oamenii cântau fals, spuneau minciuni

„Și aveau păduchi sub perucă...“ vom găsi altundeva
poezie, adevărată poezie spre care cititorul se va îndrepta ca într'o...
„*plecare spre legendă*“ autentică:

Caleștile așteaptă cu fluturii la hăm

Să trecem de mirajul ascuns în nori de văț.

Acuma dimineața se scutură din ram

Și-aș vrea să nu ne-ajungă amurgul de agată.

Pornim spre țară nouă, cu soarele în scut,

Cu primăveri în palme și 'n trup neliniști grele.

Noi nici odată drumul acesta n'am făcut

Și-apoi să ne întoarcem cu pumnii plini de stele.

Legenda nu o credem: întoarcerea din vis

Cu crengile căzute și fără rod panere.

Stau zările cu cerul în brațe și deschis

Să treacă peste inimi cu mâni de mângăiere (Exod spre vis)

Până la admirabila poemă *Manole vorbește zărilor* („Familia“
I | 2, 1937), este, cred cea mai reușită poezie a lui *George Popa*.
Așteptăm cu încredere rezultatul, pe care-l bănuim rodnic, al acestei
veritabile „*Plecări spre legendă*“.

D. *Aurel Marin* este cunoscut cititorilor revistei noastre din
prezentarea ce am făcut-o primului său volumaș de versuri intitulat
Yodler. Acum d-sa ne dă în editura „Iconar“ dela Cernăuți, o bro-
șură de versuri a cărei execuție tehnică e foarte îngrijită. Ea e ilus-
trată cu patru gravuri originale de *Rudolf Rybiczka*.

Aurel Marin e un îndrăgostit al codrului. *Intrarea în pădure*,
noul său volumaș, ca și *Yodler* dovedesc aceasta. Și acum, ca și
mai înainte, poetul cântă potecile și perspectivele „silvatice“, pe
care le cercetase cu prilejuri sportive:

Cărările coboară aceleași ca 'n inte

Cu liniștea stelară și brazii laolaltă;

Și nu e timp, cum nu e mireasmă în cuvinte

Ci peste albi întinderi o legănare 'naltă!

Uşor trec umbre toate cu amintirea lor
Mai tristă, mai aprinsă din oameni şi din plante
Şi peste fiecare ameţitor fior
Fluidul serii trece ca soarele pe pante!
Skiorii urcă ageri în munte şi 'n imagini(?)
Intrarea în pădure văzduhul îl închide... etc. (Intrarea în pădure)

Şi aici supărător de des arghezismul „uşure“ violenţe de limbaj

Hei, atunci, femeile blonde
li momeau la un pahar
Atâtea târfe cu ochiade vagabonde
Le luau sufletul de mărgăritar... (Par)

Poticniri, datorite obişnuinţei de a căuţa noutăţi:

Omul trece iar, ca întotdeauna
Nu vede erori, prăpădit de vise,
Paşii nu-l întorc din nepregătita-i
Călătorie! (Insemanare)

Reţinem pentru frumuseţea lor următoarele versuri

Am uitat pădurea departe
În munţi de granit şi tăcere
Cum ai uita o durere,
Nemăugăiere de moarte.
Cine să ne mai cheme
Vie, — amintirea, pe unde
Drumul — acelaşi-ascunde
Lină rugină de vreme. (Scrisoare)

Aşa, câte odată versurile lui Aurel Marin au o astfel de muzicalitate îmbietoare ce însoţeşte şi o simţire discretă. Ea parcă răsbate, sfios dar neînălţuită de forme căutate, trunchiate, stropsite ce năvălesc prea des în aceste versuri. Toţ astfel în aceste două catrene

Umbra a trecut înainte
De-atâtea ori şi azi,
Prin aromiri de brazi
Noi o urmăăm cuminte.
Cu ochii în uimire
O pierdem, reîntoarsă
Pe drum de piatră arsă
La anii de iubire. [Umbra]

Arareori câte o imagine zâmbitoare, fericită:

...Seara îmi pune
şoimi de răcoare pe umeri [E]
De atâtea ninsoare şi singurătate
Inima pădurii nu mai bate!

Sunt versuri frumoase şi 'n poemul *Fuga Domniţei în cetatea Râşnovului*, din care desprindem pe acestea:

Poarta cetăţii sare. E-acolo o fântână
Ce 'n fiecare seară cu stele vii se umple.
Domniţa-şi răcoreşte îndurerate tâmples
Iar paznicul mângâie fugara lui stăpână!

Spune ceva şi poezioara ultimă a volumului:

Cearța a lăsat vremea între ei, a
Neprieteuie. și, de oriunde,
Câți s'or îmbăta și s'or ascunde
Ii va aduna, în poala ei, femeia!

Nimeni nu se 'mpacă, Tac. Ochii spun
Toate gândurile lor așa de clare.
Câte o promisiune are fiecare
Și nici unul un cuvânt de rămas bun. [Oameni]

Deocamdată poezia d-lui Aurel Marin, îmbogățită cantitativ prin vesurile de față, simte neapărata trebuință de inspirații și teme nouă, de diferențiere și desăvârșire. Autorul este în căutarea unei căi proprii, pe care dorim s'o găsească, regăsindu-se pe sine și lipsindu-se de călăuza altora.

Iubirea lui de natură și tendința de a se analiza pe sine și de a observa îi vor arăta drumul pe care trebuie să meargă cu încredere.

În editura „Darul“ dela Mediaș s'a publicat o broșură de versuri intitulată *De pe dealuri uitate*. Autorul lor d. I. O. Suceveanu versuește câte odată, deși face nespuse de multe greșeli de ortografie și are uneori chiar ortografie proprie, iar de alte ori imagini și expresii îndrăznețe. De pildă

Sat drag
Dela rădăcină
De fag. [Regret]

Au înflorit ciresii

Floarea nouă

Ploaie (Vai!)

Cu stele mărunte

Prin sită de plumb cernute. Ninge

Sau:

În pletele noastre veacul

Ș'a 'ntins cănepa la soare... Revedere

Apoi:

Luceafărul nu e prea sus pentru gândurile noastre

Să împletim din visare și lumină

Cunună la stâna strămoșilor ce se închină

Păscându-și turma pe calea laptelui. Prietene

Însfârșit, din cele 23 de poezii ale broșurii, 13 sunt bune și salvează onorabil încercarea de a apărea în public a autorului. Câteva mi se par chiar foarte frumoase: *Doina*, *Primăvara ne cheamă* (în ton de romanță, de cântec), *Noaptea*, *Comori fermecate*, *Umbre pe ape*, *Scrisoare*.

Foarte prețioasă prin particularitatea ei locală, este poezia *Ca prin Țara Oltului*:

Tune nevoia 'n foalele lui,

Hălălău,

Că doar nu i-om da pe Măria noastră...?

Ie are zece valuri de giolgiu în fereastră,

Mai are două ghibolite ș'un ghițel,

Și o sută de chindeauă pe pășel

Și locuri câte?

Nici noră la Șchiopoaia cum îți spui

— Călca-i-ar tântălul —

Măria noastră n'o hi boreasa orșacui ..
Dăr sânt in sat destule slute.
De n'om putea-o face boltășăță
Mai ghini să ste acas cumu-i
Că n'are hibă nici beteață nu-i.

Gingașă prin sentimentul autoînstrăinării exprimat aproape naiv, cu multă prosepțime, este, cred, poezia *Scrisoare*:

Răspunde-mi, mamă,
De ai vr'o știre despre mine.
Eu mă tot caut in lumea asta mare
Și nu-mi pot da de urmă pe cărare.
Iar de privesc argintul din fântână
Văd doar o umbră pe ghizdele
Și n'aș putea să spun de-s gândurile mele
Sub țărână.

Intreabă baba Gavriloaia de mă vede
In bobi ori sub cărbuni din ulciică
Și scrie-mi pe-o foică
De alun
Să știu pe ce meleaguri mă adun.

Observați frăgezimea rustică a expresiei, căreia simțirea-i hărăzește așa de nimerite cuvinte, firescul tonului, simplitatea și desăvârșirea de contur a compoziției! Cea mai izbutită poezie din volumașul de față al d-lui I. O. Suceveanu este *Noaptea*.

Bănuesc că d. Suceveanu este destul de tânăr, de vreme ce nu renunță la o sumă de procedee formale — până și aranjamentul tipografic al versului „modernist” — și chiar la imitarea unor maestri, fapt care nu-i este de nici un folos. Poetul acesta are har dela D-zeu, totuși. Iată petru ce așteptăm cele două volume de versuri anunțate și un roman în pregătire, în care nădăjduim să găsim desăvârșirea proprie a unei simțiri sincere ce-și caută graiul potrivit.

Poetul Ion Pillat retipărește *Caetul Verde* într'o ediție nouă, foarte elegantă, întregindu-l că câteva poeme.

Volumul cuprinde versurile dintre 1928—1934. Aici se găsește poezia „Vrăjitorul de Șerpi”, a cărei motiv de inspirație e comun cu acel din „Vrăjitorul de Șerpi” al lui Sadoveanu (Impărăția Apeilor) și cu al d-lui I. Al. Brătescu-Voinești din „Minunea” (Firimituri). Este foarte interesantă comparația acestor trei piese pentru individualitatea artistică a celor trei scriitori. E și un bun prilej de lămurire pentru așa zisa „originalitate” în artă, care, precum se vede și aici, nu constă în comunitatea izvoarelor inspirației.

Tot în acest volum regăsim frumoasele *Elegii*, cunoscute prin familiaritatea tonului, discreția simțirii, firescul expresiei... Vă reamintiți de gingașa *Elegie în Pădure*?

In vale, iar tălângile răsună
Și pier sunând a vremuri vechi pe drumul,
De toamnă, ce coboară către țară...
Rămâne muntele pust.u și singur.
Făgetul e de aur, numai brazii
Stau pururi verzi pe cerul mai albastru.
In codru ghionoaia bate toaca

Grăbit, și toaca schitului răspunde,
Și nu mai știi de-o vreme: e monahul
Sau pasărea ce-și spune rugăciunea
Dar au tăcut ca să înceapă vântul
Ca un izvor cu ape șoptite
El curge tot mai lin, tot mai departe
În liniștea înaltă care-l soarbe... etc.

Dar de minunata bijuterie „Odaia ei” ?

Când am trecut pe poarta casei, totul
Păstrase clipa ultimei vederi.
Pe canapea rochița rămăsese
Sculptând molatec trupul tău de ieri.
Deschisă cartea — nici o mână nouă
Nu întorsese pagina de atunci
Pe ornicul oprit aceeași oră,
Prin storul tras aceleași raze lungi.
Pe masă încă stăruiau alături
Tacâm de-argint și cupă de cleștar.
Doar perele păreau acum de piatră
Doar strugurii stăteau de chihlibar... etc

Incremenirea sfântă a unei clipe de fericire trecută, din ambianța căreia lipsește doar iubita :

Tu singură lipseai. Ascunsă unde ?
Când totul după ani e neclintit.
Ori poate colo 'n umbrele oglinzii
Obrazul tău, plâpândul, mi-a zâmbit.

Rămâne doar icoana clipei pe veci dispărute, în expresia ei poetică ce încântă cu amintirea ei melancolică și pe poet și pe cititorul care o primește dela dânsul, vestigiu al unui tremur sufletesc, plin de duioșie... Dar întreg volumul lui Ion Pillat trebuie citit și gustat pe îndelete în aroma lui sănătoasă ce te desfată și te mângăie, te învălue și te încântă, prin darurile acestei poezii fermecătoare. „Această nouă ediție a *Caetului verde*, — spune nota finală a volumului, — revizuită și adăugită cuprinde — cu excepția tălmăcirilor păstrate pentru un volum ad-hoc — pe lângă textul ediției originale și acele poeme, 12 la număr, care scrise după apariția ei, dela 1932 la 1934, îi aparțin ca inspirație și factură”.

Dacă nu am greșit, cumva, atunci poemele de care-i vorba, sunt următoarele: *Prinos*, *Dansatoarea*, *Inscripție votivă*, *Sarcofag*, *Bust antic*, *Sonet*, *Stanțe* („Când peste ani vei fi bătrâna care Sbârcită stă și toarce la cămin”), *Ornic*, *Cocorii*, *Țară*, *Veghie* și *Țarm Sudic*.

În *Țară* regăsim în întregime pe Ion Pillat, cu nostalgiile, icoanele rustice, melancoliile și preferințele lui, pe care le opune viguros în versurile-i pline de de sevă, băguelilor așa de nenumărate a multor „poeți” de astăzi. — O citez în întregime :

Când una după alta iubirile de tină
Și-or desfoia obrazul în somnul meu de veci,
Când trupurile calde de dor și de lumină
Din brațe mi s'or smulge lăsându-mi-le reci,

In marea părăsire din mine și din groapă,
Sub lacătele morții eu tot voiu auzi
Un freamăt lin de frunză, un murmur lung de apă,
Tălângi suind la munte ca și in vechea zi.

Răslețe m'or ajunge ca și odinioară
Un drum in pacea serii cu plopii lui subțiri,
Sub sălciile boltite o strășină de moară,
Și munții de zăpadă in toamna cu rodiri.

O troiță uitată, un piersic plin de floare,
Un schit tăcut, poiana cu turmele de miei
Și pe câmpie taina apusului de soare,
Icoana țării mele din suflet nu mi-o iei.

Poezia e dedicată lui Ilarie Voronca.

Caetul verde e un document, un document pentru cine vrea să afle că în țara asta mai este poezie. Poezie adevărată!...

ROMULUS DEMETRESCU

I. Lăncrănjan: Reabilitatea gândirii medievale — Alexandru Vianu: Libertate și cultură

O lucrare foarte interesantă prin obiectul ei este a d-lui Ioan Lăncrănjan: „Incerări de reabilitare a gândirii creștine medievale“. D-sa face o sistematizare a discuțiilor asupra evului mediu și a importanței sale în evoluția culturii. Problema aceasta atât de controversată este expusă obiectiv și științific în patru capitole cari reprezintă fiecare un aspect al ei. 1. Inceputurile reabilitării gândirii medievale. 2. Aspecte istorice cu privire la filosofia medievală. 3. Aspecte culturale ale gândirii creștine medievale. 4. E — Gilson și rolul evului mediu în evoluția culturii.

D. Ioan Lăncrănjan teolog și filosof susține cu convingere valoarea gândirii medievale nu numai din punct de vedere istoric ci și al actualității. Filosofia medievală care împreună metafizica și religia într'o unitate, apare astăzi din nou ca idealul filosofiei după ce empirismul și pozitivismul au fost depășite. Efortul de a prezenta într'o lumină justă și favorabilă filosofia medievală fac din cartea d-lui I. Lăncrănjan o lucrare meritoasă. Studiul d-sale este documentat și util iar problema de care se ocupă una dintre cele mai interesante.

Înainte de a-și putea da măsura reală a calităților lui de gânditor, Alexandru Vianu s'a stins în vara trecută, la 33 de ani. Pe urma lui a rămas un material bogat de articole prețioase pe care grija fratelui său Dl Tudor Vianu le-a adunat într'un volum intitulat „Libertate și cultură“.

Publicarea volumului lui Alexandru Vianu este cel mai demn și mai frumos omagiu adus memoriei lui. El este oglinda deopotrivă a unei minți alese și pătrunzătoare cât și a unei inimi deschise celor mai pure idealuri umane. Preocupările lui constante sunt indicate în titlul cărții sale. În procesul lumii de azi l-a interesat

salvarea libertății — prerogativă eternă a spiritului omenesc — și viitorul culturii. Libertatea și cultura erau pentru el două acte de credințe, două simboluri ale existenței omului considerat ca ființă spirituală. În cartea sa, Alexandru Vianu relevă peste tot o impresionantă conștiință intelectuală. El degaje din lucruri necesitatea salvării demnității omenești, a independenței spiritului și a libertății morale. Spiritul partizan care domină azi, a avut în Alexandru Vianu un adversar lucid și demn. În fața problemelor de actualitate el n'avea decât grijă constantă de a vedea salvate prerogativele eterne ale conștiinței omenești: libertatea și cultura.

A doua parte a cărții lui Alexandru Vianu, prezintă admirabile note și însemnări despre sufletul francez în care aspirațiile lui se găseau satisfăcute. Franța este națiunea care oferă cele mai categorice dovezi de conștiința unei civilizații care evoluiază fără să se nege, reprezentând o evoluție istorică unitară. În această Franță salvatoare a civilizației într'un moment de confuzie istorică, a crezut Alexandru Vianu cu pasiune și convingere.

Ideile lui Alexandru Vianu ar fi putut fi pentru generația tânără românească un îndreptar moral de neprețuit. Dar această generație este orientată cu totul în altă direcție, profesând o credință în care ideile de libertate și cultură nu sunt prețuite în valoarea lor intrinsecă. Această distanță a lui Alexandru Vianu de spiritul general al tineretului român, îl fixează într'o poziție de particulară demnitate intelectuală. Dacă ar fi trăit, lupta lui spirituală ar fi fost pe linia marilor idealuri omenești.

Păcat că s'a stins așa de vreme energia morală a acestui om pentru care scrisul era o problemă de conștiință. Volumul „Libertate și cultură” pe care pietatea urmașilor l-a făcut să apară, este lumina vie menită să-i actualizeze mereu amintirea după ce el a plecat dintre noi.

BUCUR ȚINCU

INSEMNĂRI

Sufletele românești s'au împușinat cu o mare pierdere: poetul G. Topârceanu nu mai este. S'a prăpădit în floarea vârstei, ros tainic de o grozavă boală, bănuită de prea puțini la acest artist care a desfătat pe atâția cu versurile sale. Ieșan adoptiv, dar identificat așa de strâns cu sufletul scriitorilor din cetatea spirituală a Moldovei, G. Topârceanu a ilustrat cu verva, cu melancolia, cu credința lui de bun prieten și cu marele lui dar dumnezeiesc de artist desăvârșit, o epocă mare a scrisului românesc. Din generația aceasta dispar, prea curând, puteri de prima tărie, cum a fost și el, tocmai astăzi, când țara întregită se resimte, încă plină de prestigiu și de mândrie, cuprinsă în scrisul lor infiorat și sincer, îngrijit cu sfințenie de mucenic și hărăzit vremurilor ce au să vie, ca o mărturie trainică de vloga unui popor sănătos și plin de evlavie pentru cultul frumosului. Acum vreun pătrar de veac tot tineretul vremii știa pe

din afară versurile lui Topârceanu, care trecuseră n suflète și se n-
crustaseră adânc, alături de celebrele replici din teatrul lui Cara-
giale și de zvonul avântat al versurilor lui Goga. Poezia lui To-
pârceanu trăește și azi neștirbită de colțul vremii. Ea trebuie însă
studiată din nou. Deși foarte citit, a fost de puțini înțeles cum se
cade și rău, de către mulți alții, suferind și el obtuzitatea valului
de ură și nestrăpunsă densitate a lipsei de interes pentru arta ce-
lor ce nu fac parte din grupul "alor noștri"... Revista „Pagini Literare“
își implinește, deocamdată, prin aceste rânduri rezezi, de încheie-
rea unui caet, tipărit în sosirea tristei știri, o datorie pioasă, încrus-
tând-o pe răbojul durerilor anului, în aceste zile frumoase de pri-
măvară, din care lipsește și va lipsi de acum și până'n veac, în
primăverile viitoare, gingașul cântăreț al „Rapsodiilor de Primăva-
ră“, care, precum spunea singur:

Sus, prin crângul adormit
A trecut în tama mare,
De cu noapte, risipind
Șiruri de mărăgăitare
Din panere de argint....

ROMULUS DEMETRESCU

La 15 Aprilie 1937 s'a stins din vieată, în comuna natală,
Vulcana-Pandele din județul Dâmbovița, gravorul Gabriel Popescu.
Sunt prea puțini cei ce regăsesc în memorie alături de acest nume
și rezonanțe de înțelegere și cunoaștere a artei acestui subtil gravor.
Publicului din ultimul deceniu îi devenise acest nume oarecum străin.
Artistul se izolase în liniștile și convingerile sale. Arta sa, pe care
o dăruise generos publicului românesc, rămânea fără înțelegere.
Gravorul Gabriel Popescu a anticipat o subtilitate plastică cu cel
puțin o sută de ani. A dat publicului nostru ceea ce nu putea în-
țelege. De aceea și moartea lui, pentru puțini inițiați rămâne o du-
rere, pentru ceilalți un fapt banal.

V. BENEȘ

În ultimul timp producția literară românească a sporit cu un
însemnat număr de cărți meritoase. În fruntea tuturor trebuie să
punem acea strălucită operă de sinteză „Etudes de Linguistique
Roumaine“ de Sextil Pușcariu, apărută din prilejul sărbătoririi ma-
relui nostru savant. O altă operă extrem de utilă ne-a dăruit d-l
Ion Breazu prin „Povestitori Ardeleni și Bănățeni până la „Unire“,
336 pp. și o frumoasă prezentare a pleiadei de prozatori români
din Ardealul și Banatul dinaintea Unirii. Admirabil realizată e mo-
nografia poetică a „Brașovului“ scrisă de Octav Șuluțiu. O carte
unică a genului. În aceeași linie trebuie amintită cartea recentă
„Orientări în veac“ a d-lui Nicolae Roșu, autorul operii care s'a bucu-
rat de un mare succes de librărie, „Dialectica Naționalismului“. În
fine două cărți de versuri. E vorba de „Țara“ lui Aron Cotruș, poet
ardelean de vigoasă creație, care și-a croit, în poezia româ-
nească un drum cu fulgere, cu rostogoliri de stânci și cu chiote de
haiduci, și o personalitate atât de originală. A doua carte de versuri
e a tânărului poet ardelean din ținuturile Moșilor, V. Copilu-Cheatră,

---

„Cartea Moșului”. Placheta apărută în harnica editură „Lanuri” dela Mediaș, întrunește cele mai bune poeme ale tânărului poet și a recoltat în publicistică multe simpatii și aprecieri juste. Dar între noutățile literare românești din ultima vreme nu se poate trece peste „Convorbiri Literare”, număr jubilar, 1867—1937, un volum de 426 pp. cu zeci de colaboratori, într’o tehnică ireproșabilă. Un eveniment al tiparului și al producției noastre literare...

Pe atâția tineri poeți, care îmi solicită, cu oarecare suspiciune și insistență, părerea despre încercările lor poetice, trimise spre publicare, îi rog să mediteze asupra următoarelor pasagii: „O literatură care a trăit experiența Arghezi, experiența Ion Barbu, experiența Blaga, Maniu, Bacovia și Baltazar, și care a sfârșit prin a-și încorpora elementele lor de sensibilitate și de expresie, dispune de un material pe care poeții de zona a doua îl pot folosi cu ușurință. Sunt, cu un termen juridic, „jurisprudențele” poeziei românești de astăzi — și aproape că nu este debutant care să nu le invoace în sprijinul cântecului său începător. Nu știu dacă nu fac o indiscreție, referindu-mă la manuscrisele, pe care recent le-am cercetat în comitetul de premiere al tinerilor scriitori, dar acest examen critic a fost unul din cele mai instructive cu puțință. Am citit acolo nu mai puțin de 106 volume de versuri în manuscris, ceea ce îmi permite să am o privire de ansamblu asupra finerei poeziei, surprinsă chiar la izvoarele ei. Ei, bine ceea ce e de mirare în această bogată recoltă lirică, este calitatea ei medie interesantă. Se desprinde de-a-colo o anumită abilitate de a versifica, pe care majoritatea concurenților o posedă, versurile lor devenind influențe poetice asimilate și un nivel stilistic în genere ridicat. Ciudățeniile sintactice argheziene — care pe vremuri aveau o așa personală savoare, concizia eliptică a versului care la d. Ion Barbu părea derutată până la paradă, abundă acum în sensul tinerilor poeți, care le găesc „în aer”, cum se spune despre ideile și despre vorbele de mare circulație. Toate aceste au devenit de sigur astăzi locuri comune care nu și-au pierdut încă tot misterul, nici tot prestigiul. Print’ un proces de infiltrație, ele au devenit elemente constitutive ale limbajului poetic. Tânărul scriitor de versuri ajunge la ele fără obstacol, fără efort personal, fără căutare. De aceea îi este așa de ușor să aibă talent. (M. Sebastian, Rev. Fund. Reg. IV—3, 1937 pp. 666)... S’ar putea spune că astăzi, mai mult ca oricând, e foarte greu să ai talent... Într’adevăr, dacă experiențele poetice anterioare (Arghezi, Barbu, etc.) exercită o atât de mare presiune asupra sensibilității lirice și asupra limbajului poetic de astăzi, condiția de manifestare a unui nou talent nu este mai aspră? Pentru a-și zări drumul său personal, pentru a discerne vocația sa distinctă, el va trebui nu numai să se caute pe sine, dar mai ales să reziste chemărilor străine. Pe cât e de ușor să accepți influențe, pe care momentul literar le impune, în mod firesc, pe atât de greu este să refuzi aceste influențe și să le domini. Trebuie în adevăr un act de proprie severitate literară, pentru ca să nu urmezi o pantă deseori foarte ade-

---

menitoare. Prin atâtea strălucite tipare, prin așa de glorioase formule gafa făcute, ce greu este să străbată un glas care să-și spună propriile lui secrete! Și ce greu este prin urmare, în asemenea condiții, să ai talent... (M. Sebastian: Notă despre un poet și — puțin — despre poezie în genere, Fund. Reg. An. IV. Nr. 3 pp. 667).

Transcriu din „Linia Dreaptă” acest sugestiv portret al Ardealului, zugrăvit de către publicistul Toma Vlădescu: „Călătorul atent care trece munții peste granița veche și câștigă acum atât de ușor, în fuga trenului, o mie de ani desrobiți, ar fi imposibil să nu priceapă în proaspătul peisaj din Ardeal și o geografie sufletească extrem de interesantă pentru omul nostru dela guvern. Când ai trecut ultimele coline și soarele sclipeste palid pe crestele încă ninse, măreția atât de diversă a platoului transilvan strâns parcă într’o horă de munți și păduri, nu va împiedeca totuși pe nimeni să cunoască acolo ușor oameni deosebiți oarecum, cu rosturi seculare, cu o psihologie destul de particulară, în care tot destinul ardelesc, de tragedie și eroism, s’ar spune într’adevăr că și-a găsit tipare eterne. În acest decor numai, se va pricepe mai bine toată rezistența înversunată a acestor lungi generații de robi liberi cari au fost Ardelenii. Simți că sub pălăriuța lor rotundă, cu funde și ciucuri, sunt capete care n’ar fi putut să se plece — și abia acolo sub aceste priviri albe, calme și grele, ca timpul în care s’au confundat, simți nerozia și paupertatea unei propagande barbare care și-a închipuit să rezolve cu pături de pușcă un proces al destinului. Tărani sunt acolo înfipti în locurile lor de când nimeni n’ar ști să spună, de când i-a pomenit istoria... Dacă e vorba de o rasă, probabil că acolo ar trebui să o căutăm mai mult! Oamenii sunt simpli dar străniu de bogați cu toate astea, și au în port, în privire și chiar în mersul acela târăgănat cu care s’ar spune că măsoară timpul, nu știu ce siguranță magistrală, o tărie, în toată construcția lor, indiferentă, nesdruncinată de circumstanțele efemere. Aici se poate crede, într’adevăr, că multe straturi de morți comandă din adânc toată viața dela suprafața zilei“...

Lumea, în care trăim, în care ne mișcăm și gândim, nu-i un vis fugar. Ea este o realitate, pe care ne-o verifică probe de fiecare moment. Dumnezeuiasca natură, cu aspectele și fenomenele ei biologice, botanice, fizice și chimice, cu galeriile ei nesfârșite de ființe în mișcare și pulsație sau cu lucruri încremenite de milenii în același loc; cu vijeliile ei de culori, de sunete și de forme în veșnică schimbare și reproducere, — e o apocaliptică arătare de reprezentări fascinătoare. Pe coridoarele-i de câmp, de pădure, de munte, trecem cu toții. Sufletul nostru o adoră în taină și-i cântă, neîntrerupt, imnuri. Plăcerile noastre sunt frumusețile ei jucăușe. Cântările noastre sunt armoniile ei neadormite. Bucuriile și răsurile noastre sunt jocurile ei de culori și vitraiuri. Viața noastră e pulsația ei harnică și caldă. Frământările noastre sunt neastâmpărul ei primăvărat. Lacrimile noastre sunt ploile și lapovițele ei. Moartea noastră e în-

grozitoarea ei încremenire... Apusurile însângerate, răsăriturile biruitoare ale soarelui se succed în fiecare zi. De câte ori nu le-am văzut?! De câte ori ne-am dat seama mai lămurit de minunile de vălvori ce se desfășoară în fața noastră? O pădure în toamnă cu milioanele de copaci, de ierburi, de foi mergând cu pași repezi spre agonie... Intâia fulgiure, în nemărginirile și monotonia supărătoare a văzduhului... Ropotul ploilor de vară, sau cântecul armonios al acelorași ploi, primăvara, toamna... Câmpiile înflorite, cu alergări nebune de fluturi și găze, mărgele în mii de culori peste șerpuiți de ape, în care ele înșile, în orice formă s'ar prezenta ochilor, par minuni uluitoare... Zilele și nopțile cu tot cortejul lor de manifestații optice, chimice sau fizice, ca și cea mai ștearsă rază de lumină trecută prin geamuri, în care joacă milioane de fire de praf... sunt abia frânturi din vijeliile de minuni, cu care ne întâmpină maiestroasa natură în fiecare zi, la fiecare pas. Putem afirma că suntem în conștiința acestor fapte? În ce măsură ne dăm seama de-această înfricoșată realitate? Cufundați în ea cu întreagă ființa noastră, și făcând noi înșine parte organică din giganticele fenomene ale măreței și înfricoșatei naturi, nici n'am putea să fim altfel de cum suntem... Fenomenele-minuni de fiecare clipă, cum se succed și se reproduc în vastul atelier al naturii, le-am văzut de atâtea ori, încât nu mai vedem în ele nimic din ceea ce ne-ar stârni uimire, plăcere sau adorație. Le-am auzit de atâtea ori sonorile, încât astăzi ni se pare că între melodiile noastre de imitație și cele ale naturii nu mai este nici o deosebire. Și le-am gustat calitățile chimice de dulce, amar, acru sau sărat în atâtea rânduri, că aceste toate s'au prefăcut în înșasi ființa noastră, în trebuințele firești ale sufletului nostru. Le trăim deci, dar nu le vedem, nu le-auzim și nu le simțim prea mult deosebite și în afară de noi, fiindcă suntem prea mult contopiți în ele... Miticul Orfeu, cu îmblânzirea naturii sălbatice sub acordurile strunelor... dacă a existat vreodată nu ne poate nimeni asigura. Dar cunosc un alt Orfeu, veșnic prezent, înfricoșat și nemuritor maistru: măreța natură ce ne încunjură cu minunile ei de culori, de sunete și de forme. Frumusețile ei auditive, vizuale, tactile, exercită asupra sufletului aceeași miraculoasă vrajă pe care au avut-o melodiile lui Orfeu asupra instinctelor înspăimântătoare ale monștrilor pământeni. De aceea, chiar dacă nu ne dăm seama de frumusețile-minuni pe sub care ne plimbăm, ele lucrează totuși în continuu asupra noastră. De năluca, de băutura și narcoza lor nu ne putem lipsi o clipă măcar. Obosiți, când nu le mai putem avea treji, continuăm a le trăi în vis.

TEODOR MURĂȘANU